

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Anul XIV

Nr. 33 (485)

Simbătă

14 august

1971

8 pagini

1 leu

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

George Enescu

1881 - 1971

90 de ani de la naștere

„George Enescu reprezintă în fața lumii sufletul românesc în tot ce are el mai curat și mai înălțător. Sute de mii de oameni de pe suprafața pământului, care iubesc pe Enescu, nu se poate să nu cuprindă în aceeași iubire și poporul și țara care a dăruit lumii pe Enescu“.

1931

Liviu REBREANU

...A auzit greul pământului

Cum mai rămân valorile culturale! Ai impresia că nu contează cunoscătorii, că n-o să rămână și dacă e să faci să se aleagă praful, asta-ți poate reuși de minune. Dar iată că o statuie cu nasul ciuntit de un barbar din goana calului se îngroapă singură și, după mii de ani, îți apare proaspătă și nemuritoare, ieșind din mizeria timpului ca Venus din spuma mării.

George Enescu s-a născut de la început, cu vioara sa, printre reperele fundamentale ale acestui pământ, și nici o ciuntire nu mai e posibilă, cum de pe Ceahlău pot cobori în veci pietricele, fără teamă de diminuare. E un reper al nostru, strămutat în cîntec, care vine de departe și merge departe. Cu ciocirnia merge săgeată în cer, cu „Am un leu și vreau să-l beau“, nu merge la inimă.

Era nevoie de o ureche care să poată auzi greul pământului, după cum marea e plină de scoici pentru a se face auzit greul apei.

Un copil se pomenește înfiorat de un susur inexplicabil, pe care i se pare a-l înțelege numai el, își ia o vioară și crește împreună cu înfiiorarea.

George Enescu înseamnă răzbușirea ecourilor pierdute, Barbu Lăutaru și Lae Chiouru, scurpări intrați în legendă, trec emoționați, cu taraful lor, prin „Rapsodia română“, lăsînd urme ca de pot-coave care fac scînteie pe drumul mare. Și tot

murmurul și toate ingîrările sufletului de demult, dintr-odată nu se mai pot uita.
Statuile noastre muzicale, îngropate în git, în vremuri afone și de izbeliște, erau intacte și nu așteptau decît omul potrivit, și-un semn al omului potrivit, pentru a izbucni în cîntec.
De cînd poezia s-a despărțit de cîntec și de cînd „Miorița“ a rămas singură „Pe-un picior de plai, / pe-o gură de rai“, plutea în aerul de peste Carpați un dor după George Enescu.

Marin SORESCU

„Enescu entuziasma ca o coloană greacă. Este cu neputință ca muzicianul să fi cunoscut vreodată tortura invidiei sau viermele neîncrederii. Vibrațiile muzicii reprezentau pentru el o a doua circulație sanguină, era zimbitor fiindcă trăia de două ori viață. Undele muzicii au ca și valurile mării darul de a lustrui fețele marilor maeștri, de a le da o netezime de sticlă antică“.

1958

G. CALINESCU

IN ACEST NUMĂR:

VIOARA
LUI EINSTEIN —
Henry Coandă
despre inteligența
tehnică și
inteligența artistică

Poșta redacției de
Cezar Baltag și
Fănuș Neagu

Cuvîntul cititorilor

Tineri reporteri

Tineretea lui Enescu și înțelesul tradiției

Tradiția muzicală românească, ca și orice tradiție viabilă, ne demonstrează că ea se manifestă în fond ca o istorie a acumulărilor, a inovațiilor și nicidecum ca un inventar de piese imuabile. Chiar și primele armonizări de cîntece populare din secolul trecut, deși încadrate câteodată stîngaci într-o armonie de tip clasic, mai bine-zis romantic — contradictorie cu melosul modal al melodiei — reprezintă un aspect inovator, născut dintr-o nouă conștiință artistică.

Enescu a fost primul compozitor român care a intuit în mod genial — la o vîrstă de 18 ani! — printr-o construcție perfectă și inegalabilă a rapsodiilor sale Concordanța unor tipuri de melodii folclorice cu adevărată lor armonie. Dar e clar că la un creator de talia lui Enescu nu poate fi vorba de o simplă prelucrare „neutră“, ci de o atitudine activă față de materialul sonor prin care acest „material“ este subordonat unei concepții personale sau ca în alte lucrări — chiar din tinerețe, adică din aceeași perioadă apare într-o formă transfigurată.

De aceea mi se pare foarte importantă părerea lui Enescu despre posibilitățile utilizării citatului folcloric: „Socotesc folclorul perfect în sine. Intrebuințarea lui în lucrările simfonice echivalează cu o slăbire, o diluare a lui. Înțeleg ca fiecare compozitor să

se inspire prin propriile sale mijloace. Nu văd decît o singură excepție: folosirea folclorului în rapsodii, unde motivele populare sînt juxtapuse, nu prelucrate. Se poate amplifica motivul popular într-o singură manieră, aceea a progresiunii dinamice, prin reluarea lui, fără alterări, fără codițe sau umpluturi“.

De altfel păreri similare apar deja în sec. XIX și la primii reprezentanți ai școlii naționale ca de exemplu Glinka, Chopin sau mai tîrziu Bartok (— o melodie populară autentică, după părerea lui, este tot atît de perfectă ca și o Sonată de Mozart sau Beethoven).

Desigur problematica citatului, a prelucrării folclorice, a transfigurării ei este foarte complexă, iar ierarhizarea lor valorică în ordine expusă aici o consider chiar falsă. Să ne gîndim doar la oratoriile lui Bach unde citatul-choral, prelucrarea lui în preludii — de choral, și transfigurarea lor cromatică coexistă în aceeași lucrare.

Însă pentru a coordona acest material ai nevoie de viziunea lui Bach, iar pentru a juxtapune niște dansuri sau melodii ai nevoie de bagajul simfonic — extrem de vast chiar la vîrsta de 16—18 ani — al lui Enescu.

Nu e întîmplător că dinamismul interior și exterior al Rapsodiei I-a derivă din concepția simfonică a asociațiilor tematice care s-au înălțat („juxtapus“) episoadele, la fel nu e întîmplător că cea mai extraordinară rapsodie română a fost compusă de cel mai mare simfonist român!

Trebuie totuși să recunoaștem că Enescu era și e încă cunoscut în multe țări în primul rînd sau exclusiv ca autorul rapsodiilor și nu ca strălucitul compozitor de mare viziune dramatică și simfonică.

E o nedreptate pentru strălucitul corpus al operei sale, pentru înțelegerea integrală a genului său.

Se poate oare imagina că cele mai importante lucrări ale celui mai remarcabil compozitor român se mărginesc doar la 2—3 opusuri scrise la 18—20 ani (eventual și sonata a III-a tirzie).

Dar de aici, în nici un caz nu trebuie să se

Tiberiu OLAH

(Continuare în pagina 2)

Lecția de umanism a artistului

Lucru ciudat, nicidecum inexplicabil: în afară de cițiva muzicieni luminați, n-am întîlnit pînă azi măcar un singur om în stare să mărturisească deschis, cu umilință și cu sincer regret, că este încă departe de a cuprinde și înțelege integral, ca pe o construcție de dimensiuni copleșitoare, desăvîșită creație artistică a lui George Enescu, admirabila lui lecție de umanism. Dimpotrivă, am cunoscut destule persoane onorabile care, ascultînd cu o singură ureche rapsodiile și poate o suită pentru orchestră, dar navigînd îndelung pe oceanul biograficilor, articolelor ocazionale mai mult sau mai puțin competente, s-au mulțumit să-și aplece cum prea atent urechea cealaltă către o literatură anecdotică, nu întotdeauna utilă, ajungînd să-l prezinte pe sublimul artist ca pe unul de-al casei, pe care-l știu de ce e în stare, și chiar dacă îl sîmțeam, au renunțat să-l înțeleagă ca geniu. Mai mult, se găsesc destul care-l tutuiesc în posteritate, dînd să se înțeleagă că parte din gloria lui li se datorează, doar i-au fost întotdeauna suporteri și au de-acum drepturi de succesiune.

Nici nu e de mirare că întîlnim asemenea atitudini de intimitate și o înțelegere atît de apropiativă, departe de înțelegerea pe care o merită marele artist, de vreme ce încă n-am avut în privința lui Enescu avertismentele și recomandările unor exageți, așa cum s-a întîmplat în cazul Eminescu, căruia un G. Călinescu și un Perpessiciu i-au disecat și prezentat critic opera, contrapunînd textele autentice legendei.

Se face vinovată de această situație în deosebită publicistică vremii, care oglindea o mentalitate și o înțelegere periferice artei, perpetuate pînă nu demult, încă de pe băncile primelor clase de școală, și fără a corecta ulterior imaginea, Enescu titanul nu este înfățișat ca un erou de istoria care vrea să ne demonstreze cum poate reuși în viață un copil născut pe aceste meleaguri. Dar datele duios furnizate nici nu sînt măcar concludente, pentru că lasă impresia că artistul a fost un favorit și un norocos, că a știut să se folosească admirabil de împrejurări, în fine, că era așteptat de decenii, ca în faptură providențială, spre a dovedi că un învingător înnoșcăt ca el n-are cum să nu biruască. Nimic des-

pre servitutele, despre voința lui demurgică de a exprima românește într-o artă cu un limbaj universal, nimic despre teribila luptă cu sine și despre înfrîngerile sale, nu puține. Invingătorul era om, chiar dacă avea chemarea de a se lăsa la trîntă cu munții, biruința lui fusese obținută printr-o luptă aprigă cu viața, în condiții pe care cu greu le putem înfățișa tinerilor de azi, dar nu numai tinerilor. Fantastica lui întreprindere nu privea numai construcția unei personalități artistice, trebuiau atuncî revizuite înseși concepțiile despre menirea unei culturi, puse pietrele de temelie ale unei școli naționale muzicale.

Ideea pe care o susțin, după o îndelungată cercetare a destinului marelui artist, în special după dispariția lui, urmărește să evidențieze că, în ciuda eforturilor merituose de a se populariza și a se cerceta creația compozitorului, ne incomodează încă o anume suficiență mic-burgheză ce preferă prelungirea anecdotei în dauna contactului nemijlocit cu opera compozitorului. E vremea să ne apropiem și altfel de marele său spirit. Rîndurile de față se vor o invitație la descifrarea îndrăzneată a textului muzicii, la depășirea unor pretenții, ermetice dificultăți. A sosit adică timpul ca legenda Enescu — alcătuită din atîtea ecouri ale succesului virtuozului și omului de bine — să cedeze înaintea operii compozitorului, cea cu adevărat prețioasă fără rezerve de artistul însuși, piatra de temelie a istoriei muzicii noastre pentru cine știe cite veacuri de-acum înainte.

Cine studiază atent declarațiile, scrisorile, însemnările artistului, oricît ar iubi sunetul incomparabil al vioarei sale, concepția sa interpretativă, va afla rostul secret al peregrinărilor și dorințele sale de a nu ignora succesul. „Pentru mine, scria Enescu în 1945, vioara este numai o unealtă care îmi procură independența materială. Multumită vioarei, nu sînt supus schimbărilor modei și exigențelor dure ale vieții. Sînt liber să mă pot consacra muncii mele de compozitor“. Avea un simț acut al sensului istoriei, al rostului ultim al culturii ca să-și poată da seama cu luciditate că, oricît de desăvîșită îi era mîna care însuflețea instrumentul — vioara sau orchestra —, cuvîntul său cel autentic, trebuia rostit

pe portativ, unde gîndirea proprie își afla deplina libertate de expresie. Ideea nu era nouă, o găsim consemnată și în 1936: „La începutul carierei mele artistice, cînd am văzut pe atîția din camarazii mei silți să-și petreacă timpul în afaceri comerciale, ori birocratice, producînd pentru editori de mîna o treia melodii populare, valsurile de patru gologani, mi-am spus că pentru a-mi cruța calvarul acesta cotidian, trebuie neapărat să mă aghă de un instrument. Și am ales vioara. Cu atît mai bine dacă am reușit, deși instrumentul acesta este atît fiziceste cit și moralicește prea mic pentru mine. Însă situaținea mea de concertist nu are nimic comun cu voca-

Mircea Horia SIMIONESCU

(Continuare în pagina 7)

„Interpretările inegalabilului artist nu dădeau impresia, nici pentru o clipă, nici printr-un singur gest, nici printr-o nuanță că el ar dori să-și etaleze calitățile. Interpretările sale erau pătrunse de o adîncă înțelepciune, care vădea cele mai înalte idealuri etice și muzicale, îndelungatele căutări care au dus la reevaluarea succeselor obținute, la reinnoirea artei muzicale. Dar lucrul cel mai important care îl caracteriza pe Enescu era imensa lui bucurie la contactul cu arta“.

1961

David OISTRAH

„Străbateși lumea, întrebați-i pe muziceni care l-au cunoscut, care au cîntat cu el, veți întîlni exact aceeași reacție: Enescu a avut o înriurire determinantă asupra existenței lor, dar nu numai din punct de vedere muzical. Scotea din orchestră sunete magice pe care alți dirijori, cu o autoritate mai afirmată, nu visaseră să le obțină, pentru că a avea un orizont spiritual și o putere de pătrundere excepționale, o experiență muzicală de o intensitate puțin obișnuită“.

„Enescu era înainte de toate un om de o mare loialitate. Natura sa, calitățile sale esențiale nu aveau nimic comun cu predilecția pentru valorile comerciale ale secolului nostru. Prin gîndirea sa elevată, el era cu un cap deasupra majorității confrăților săi“.

1965

Yehudi MENUHIN

cronica literară

Constantin C. Giurescu

JURNAL DE CĂLĂTORIE

Comentind, in cadrul rubricii de față, volumul **Jurnal de călătorie** (Editura „Cartea Românească”), semnat de Constantin C. Giurescu, eminent istoric român contemporan, desigur, se poate ivi întrebarea în ce măsură o asemenea scriere aparține domeniului literaturii spre a îndreptăți interpretarea ei din unghi critic. Chestiunea pare cu atât mai demnă de luat în seamă cu cât, realmente, autorul prezentului **Jurnal** nu credem să-i fi trecut prin gând, nici un moment, ideea travestirii în scriitor, în sensul tentativei deliberate de a-și descoperi și valorifica însuși speciale de această natură. Intenția lui Constantin C. Giurescu, cum de altfel și mărturisese într-un loc, a constat în redactarea unui **raport** privind activitatea sa desfășurată pe parcursul a nici două luni de zile (26 septembrie - 14 noiembrie, 1969), cit a durat o călătorie întreprinsă de el în Statele Unite ale Americii, împreună cu un popas la Paris și cu un altul la Londra. Drept care nu ne vom mira că volumul debutează în următoarea manieră stilistică, în stare să descurajeze pe cititorul amator de exprimare aleasă, cu orice preț „literară”, chiar și în cazul unui atare gen de scrieri: „Legăturile mele cu lumea universitară americană sînt vechi, ele au început în 1935, cînd a apărut primul volum din opera mea de sinteză **Istoria Românilor**. Editura care a publicat această carte a trimis cite un exemplar unor universități americane. Ca urmare, a apărut mai întâi o elogioasă recenzie a profesorului Charles Upton Clark, cunosător al trecutului nostru, apoi un articol al aceluiași în **American Review**”, Etc. etc.

Dar să recunoaștem că tocmai absența orgoliului de a scrie „frumos”, în general, este aceea care dă farmec acestui autentic jurnal de călătorie. În linia mereu captivantă a scrierii **Insemnarea călătoriei mele** a lui Dinicu Galescu, s-a dovedit de atîtea ori că ceea ce definește în primul rînd condiția acestui gen este spiritul refractar la calofiliismul literaturizant, în favoarea maximei sobrietăți expresive și a atent strunitului apetit pentru consemnarea faptului concret. Sub acest din urmă aspect, realizarea unui adevărat jurnal de călătorie nu e de conceput în afara mereu neistovitei dorințe de a vedea și înțelege cit mai mult din ceea ce e itinerarul pe care îl străbați și oferă la fața locului. Aici, în marea „foame” de real - precum în cazul reportajului - se cuvine a identifica una din trăsăturile dominante ale talentului cu care este înzestrat autorul lucrărilor de această specie. Constantin C. Giurescu face din plin dovada unei atare însușiri, de vreme ce chiar pasajul cu care începe descrierea călătoriei propriu zise conține considerații cu totul semnificative referitoare la raporturile dintre mijloacele de transport moderne și posibilitățile acestora de a facilita călătorului contactul direct cu realitățile spațiilor geografice traversate. „Am plecat din București - începe deci să noteze autorul - în ziua de 26 septembrie 1968, cu avionul de la Aeroportul Băneasa. Nu mai călătorisem niciodată pînă atunci cu acest mijloc de locomotivă - fapt surprinzător la prima vedere - și mărturisesc că dacă aș fi putut alege, dacă aș fi avut la dispoziție mai mult timp, preferam să fac traversarea Atlanticului cu vaporul, cu pachebotul francez „France”, de pildă sau cu cel englez „Queen Elisabeth”, sau cu cel american „United States”. Față de călătoria cu un vapor nou, modern - se apreciază mai departe -, călătoria cu avionul este cu totul palidă, stearsă; are însă avantajul de a fi de vreo 25-30 de ori mai rapidă și, paradoxal, e și mai ieftină. Am plecat deci cu avionul, și, timp de o lună și jumătate, - exceptînd deplasările în jurul orașelor precum și drumul Boston - New-York-Boston - am călătorit numai cu avionul, făcînd peste 25 000 de kilometri”.

În treacăt vom remarca totuși că fenomenul de adaptare a curiozității călătorului la specificitatea transportului cu avionul se produce de îndată și, ca atare, el nu există a nota menu-ul primei sale mese servite în spațiul atmosferic. Bonomia ironică ce se insinuează în tonalitatea cu care este divulgată pasiunea gastronomică a autorului în numeroase rînduri se resimte încă din acest moment: „Puțin timp după plecare se servește un ceai copios constînd dintr-o ceașcă cu ceai - calitate medie - putînd fi repetată, două felii de suncă și patru felii de salam de Sibiu, excelente amîndouă, o bucată de brînză învelită în staniol, un **vol-au-vent** financiar, bun dar rece, marmeladă (mediocră) și o prăjitură, bună. Furculița, cuțitul, lingurița, curate, într-un înveliș de plastic. Serviciul rapid și bine făcut”.

Evident, în această înclinație spre consemnarea detaliată nu trebuie văzut nimic fastidios. Scopul autorului este acela de a se instrui și de a ne instrui (la un moment dat se precizează, de pildă, că un acru este egal cu 4046.8564 metri patrați!) - condiție absolut indispensabilă spre a menține viu interesul cititorului, spre a-i satisface omeneasca sete de senzational, în accepția superioară a cuvîntului, circumscrisă sferii esteticeului. Într-adevăr, darul lui Constantin C. Giurescu de a captiva în această direcție - a instrucției - rezidă mai ales în dezinvoltura cu care se face apel la argumentul concret, prin el însuși fascinant. Căci, de pildă, nimic nu poate fi mai edificator decît invocarea to-

ponimiei, spre a se arăta persistența elementului hispanic în regiunile de sud ale Statelor Unite (nume de state: Arizona, Nevada, Colorado; de orașe: Los Angeles, Santa Monica, Pasadena, Las Vegas, Casa Grande; de munți: Sierra Nevada, San Bernardino; de ape, lacuri, văi și golfuri: San Joaquin Valley, Buena Vista Lake, Estero Bay, Golf of Santa Catalina etc.) sau ale vechii civilizații indiene, în diferite regiuni: pasul Chinook, piramidele Ipsut și Tahoma, lacul Mawich, stîncă Congar, localitatea Ohanapecoh ș.a.m.d.

Să nu ne lăsam însă înșelați de aparențe și să nu scontăm efectul cărții avînd în vedere doar simpla ei latură informativă, care, altminteri, este impresionantă. **Jurnal de călătorie**, e adevărat, apelează copios la serviciile statistice, dar toate aceste date ne sînt comunicate cu prețul unui convingător coeficient de participare afectiv-intelectuală: adică simțim peste tot prezența unei sensibilități și a unei conștiințe individuale riguros particularizate. În ultima analiză, **Jurnal de călătorie** de Constantin C. Giurescu este expresia unei confruntări revelatoare ce își diversifică sensurile pe planuri cu adevărat reprezentative. Vom observa totuși că linia directoare a confruntării în cauză se materializează în continuul proces de scrutare etic-filozofică și social-politică, din perspectivă adînc istorică, a unei lumi ce poate fi înțeleasă numai la nivelul unui examen care beneficiază, în egală măsură, de cit mai mult spirit comprehensiv și de cit mai multă detașare obiectiv-critică.

Jurnal de călătorie mai conține, la anexe, două dintre conferințele prezentate de autor într-o serie de universități nord-americane: **Istoria unei capitale: Bucureștii și Viața și faptele lui Vlad Tepeș sau Drăculea**. Din cea din urmă desprindem descrierea unui portret de epocă înfățișîndu-l pe de rulantul domnitor muntean, descriere care - să admitem - trădează totuși alese calități... literare: „Vlad Tepeș este unul din puținii domni români de la care ni s-a păstrat un portret contemporan. Este vorba anume de pictura în ulei aflătoare la castelul din Ambras, lângă Innsbruck, în Tirol (Austria), pictură reprezentînd o copie după original. Voievodul are fața smeadă, ochii mari cu sprîncelele bine arcuite, nasul subțire, bărbia ascuțită. Poartă plete lungi, revărsate pe umeri, și mustați. Pe cap o căciuliță, împodobită în partea inferioară, de jur împrejur, cu șiruri de mărghăritare și avînd în față un surgiu, bătut în pietre prețioase. Tunica sau mantia sa poartă un guler lung de samur sau zibelină și este închisă în față prin nasturi rotunzi, de aur. Nu cunoaștem numele pictorului care, probabil, la curtea din Buda a regelui Mateiaș sau la casa din Pesta, a făcut acest portret al lui Tepeș, ce se păstrează în copie și la Muzeul de istoria artei din Viena”.

Nicolae CIOBANU

avant
premieră
editorială

MARIN PREDA

Imposibila infoarcere

Publicistică, Editura „Cartea Românească”

ALEXANDRU RAICU

Necunoscutele scrisori

de dragoste ale

prea-devolatului

slujitor Alexandru

Versuri, Editura „Eminescu”

TITU GEORGE CIOCANU

Muscătura de șarpe

Nuvele și povestiri, Editura „Cartea Românească”

compendiu

RADU TUDORAN

Flăcările

Radu Tudoran, pe care romanul Toate pinzele sus l-a consacrat ca pe un mare scriitor al aventurii și purității, e mai puțin cunoscut în preocupările sale de observator social. Retipărirea recentă a romanului **Flăcările** (ed. Minerva) actualizează pentru critică această latură.

Flăcările se află în condiția romanului social. Situația în spațiu și timp (satul Telega, la cîțira ani după primul război mondial) nu estompează semnificațiile generale. Ni se înfățișează un tărîm blestemat în care vin, atrași de mirajul îmbogățirii prin exploatarea petrolului, oameni de cele mai diferite descendențe și educații. Devastarea sălbatică a pămîntului e însoțită de devastarea sentimentelor clădite prin generații. Caracterul arbitrar al îmbogățirii aruncă și mai mult în derută, instalează un haos moral. Purificator, focul se va întinde peste această lume care își reneagă trecutul.

Atitudinea scriitorului, înrudită cu aceea a lui Agribiceanu din Arhanghelii, nu se reduce însă la regretarea naivă a patriarhalității. R. Tudoran pledează pentru continuitate în preluarea formelor noi de civilizație. Deși nu e nou ca problematică, deși păstrează unele reminiscențe sămăntoriste, romanul său trăiește mai ales prin puterea de-a imagina o comunitate umană.

Alex. ȘTEFĂNESCU

DUMITRU POP

Folcloristica

Maramureșului

Trec prea puțin observate asemenea lucrări, și nu întotdeauna vina o poartă fenomenul de excesivă specializare la care asistăm azi, în disciplinele umanistice. Aflat în mare audiență mai ales pe la începutul veacului, folcloristica și-a stabilit treptat rigorile științifice, s-a delimitat orgolioasă de discipline adiacente cu care uneori fusese confundată, și-a găsit un limbaj al ei și o metodologie devenită cu încetul tot mai critică și, de îndepărtat, poate pe drept cuvînt, de la înțelegerea celor mai puțin inițiați. Cu mai multe decenți în urmă, rămășițele ale unui romantism poporanist îndrătau în fiecare dascăl sentimental iluzia folcloristului, ceea ce

dădea impresia unei mai largi participări însă rezultatele adevărate le-au cucerit numai filologii specializați.

Cartea lui Dumitru Pop (apărută la ed. Minerva), riguroasă lucrare științifică, și în același timp antrenantă lectură, trece în revistă principalele studii folclorice despre Maramureș, reunește toate textele populare culese și publicate pînă astăzi prin revistele vremii, dirijîndu-ne spre o reprezentare globală asupra spiritualității nordului nostru. Într-un „Cuvînt înainte” aflăm această explicație: „Adunînd la un loc toate piesele de literatură populară risipite prin publicațiile periodice ale secolului al XIX-lea, încercăm să răspundem, pe de o parte, unui deziderat mai vechi, exprimat pentru întîia oară de O. Densusseanu, care năzua la realizarea aceluia „corpus” al folclorului românesc către care se îndreaptă astăzi cu stăruință eforturile institutelor de specialitate din țară. Pe de altă parte, operația aceasta este de natură să pună într-o lumină clară însuși interesul pentru creația populară maramureșeană în veacul trecut”. Această declarație cu valoare de program se verifică în toată cartea, care este, pînă la urmă mai mult decît o lucrare de „sistemizare a datelor privitoare la creația folclorică din această zonă” (cum și-o consideră, modest, autorul). Parcurgînd limitat introducerea, capitolul „Epoca marilor colecții ale folclorului maramureșean”, sau „Preocupările pentru folclorul maramureșean între cele două războaie mondiale”, cit și cele trei anexe de texte populare și de documente, cititorul dobîndește un bogat exemplu de lucrare exhaustivă. Între textele populare, Dumitru Pop publică pentru prima dată o „colecție de hori, strigături, glume și basme culese din popor” de către Petru Bilțu Dăncuș, de o rară prospețime, grăitoare pentru bulversanta istorie a acestor locuri.

Am adăuga poate preferința noastră pentru lucrări mai directe, deci nu intermediare, ajutoare, cum și-a propus să fie lucrarea de față, căci un asemenea volum de muncă unește pînă la urmă aproape întreg materialul pentru o vastă monografie, iar mucenicia de cărți tip „contribuții ajutoare” devine azi mai costisitoare decît în vremurile de puternică domnie a consacratelor discipline filologice. „Folcloristica Maramureșului” este o asemenea monografie nemărturisită, scrisă cu pasiune, într-o exprimare salutară prin simplitatea ei.

Dinu FLĂMÂND

posta redacției

N. MEDALION examinează mecanica amorului. Inițial, flacăra pitrăioasă pare să plîieze ocul în stările de nevinovată reverie, lângă vreo fereastră, cînd subiectul contemplator, „fermeac de vre-o măiastră”, contemplant viitorul: „Fermecați de vre-o măiastră. Cu toți ne confundăm. Meditînd lângă fereastră. Viitorul ce-l visăm.”

De la nivelul goalei contemplări se trece la treapta senzorială. Predominînd senzațiile olfactive, moda vestimentară are la rîndu-i un rol determinant: „Vedem cu a noastră minte O miss prea parfumată. Cum se plimbă în veșminte Tot la modă îmbrăcată.”

În fine iubirea artistului nostru trece într-un stadiu pur cerebral: „Noi gîndim mai înainte, Căutăm mereu idei, Creerul ne zbirne de cuvinte Nu să sucim mîntea ei.”

Mijlocul de persuasiune cel mai eficace pare a fi terorizarea cu povești infernale: „Căci tu ca un tînăr June De partea ta ca s-o atrăgi Li înșiri ca din minune Povestiri cu mii de drazi.”

În fața unor atare presuși, heruvimul, puțin cite puțin, cederă. Prima treaptă a căderii sale este infiriparea unui sentiment de admirație pentru talentul junelui: „Si astfel privirea divină Capul plin de sentiment Cu gîndire putînd Admiră al tău talent.”

După acest acord, fie și parțial, urmează partea tehnică: „Într-un vîrtej electronic Corpurile i se învîrtesc Capul e și stă melancolic Așteptînd pe „Te iubesc”.”

Aici se sfîrșește și poezia. „Suspense” absolut. Autorului pare a i se fi terminat cereala.

DRĂGAN ELISABETA

E de admirat mai ales originalitatea versurilor: „La amurg în ceas de dor La țesutul stelelor A venit o pitulice. Să mă-ntrebe de mi-e dor. Vrăbiile se arată hoate, ca întotdeauna. În final viziune tehniciană: „Într-un cub de rîndunele Vrăbiile dorm și ele Și eu singur ca un pom Merg agale la metrou Mărează poezie.”

LCRAJEA - Rima pom - metrou din poezia precedentei, e un copil pe lingă stîns - revers: „A fost o iubire mare Ca un incendiu, dar s-a stîns, Dorul mă arde și mai tare Cînd știi că viața are și revers.”

Cezar BALTAG

DORU PRENTIN VIOREL, „Timpul plecării” cuprinde pagini frumoase scrise. „Vei înțelege tîrziu, prea tîrziu, că porți în tine un mal tainic. După plecarea ta, cineva-mi dărulă-un fruct roșu, chemîndu-mă spre larg...” „Și în fiecare seară plec spre tine purtînd cîntecul lebedei. Nu am să te înfîlțesc. Se vor înegri zăpezile din mine-și încep un drum cu gust de dimineață...” Dar tu porți în cercă o cocoașă cu tristete, nemotivată. Am impresia că vrei să plîngi și pentru durerile mele. Nu trebuie, lasă-mă să-mi mușc singur mîinile.

VASILE PUSTIU. Versurile pe care le arunci pe hîrtie te arată a fi un romantic ce-și confecționează rugăciuni bune de spus cu gură de ghips. Cînd cuvintele nu-ți ies egale, te aliniezi în rînd cu poezii: „Frumosul ne subție ca o rană / Și străvezii alunecăm prin sînge / Cu porțile scobite după gemă / Cînd trupul gol din coapsă ne răsrîrînge”.

VASILE BODEA. Pornografie nu vom publica niciodată. La revedere.

ION GH. PRICOP. S-au copt viile la Huși? Trenul de Crasna pleacă la timp? Literatura pe care o scrii seamănă cu un copil de suflet care a crescut mare și nu vrea să se însoare cu o nepoată schioapă și fără zestre. Trimite-mi și alte povestiri, doresc foarte mult să-mi miroasă mina și gîndul a frunză de vie.

PRINT DE DOR. Ce pseudonim frumos îți-ai ales și ce fraze întortochiate îți ies de sub creion! „Nîngea atît de bogat incit simțeam că parcă eram cumva nebuni...” Nu te arde dorul în obrajii după gramatica de-a patra elementară?

CORNEL CIORTAȘ. Citîndu-te, mi-am zis: gheața e o zeamă de apă chioară în care cîntă broaștele. Uite o frază în care-ți vine să dai cu bătul ca să vezi cum sună lemnul pe lemn: „Cineva mă ține de subțiori, dacă altul ar fi acum eu, ar zice: mamă, eu mă-nvîrtesc purcărie”. Pe această linie puteai continua în felul următor: mamă, eu fumez subterane prăbușite, beau luminări arzînd cu capul în jos, trag pe nări magazinul cu umbrele, chioșcul cu ridichi și mașina de destrămat zărente.

DAN IONARD. Nu-ți răspund pentru că-ăș avea ceva special să-ți spun, îți răspund din dorința sinceră de-a te vedea pierzînd pariul. Ai pariat că vei merge 300 metri în mîini în cazul că eu îți voi răspunde. E timpul s-o pornești la drum. Simbătă voi fi în Slatina ca să asist la spectacol. Aduc și coroană pentru premiere.

IN NICI UN FEL: Corneliu Pislaru, Ion Manea, Călimănești, Iulian Constantin, Vasile Bota, St. M. Găbrîan, A. Voinescu, Costică Mindreș, Ladislau Lotza.

Fănuș NEAGU

Tinerețea lui Enescu

(Urmare din pag. 1)

ajungă la greșeala de a minimaliza opera sa de tinerețe, și ea strălucită expresie a genului său. Ar fi greșit să se înțeleagă îngust frazele din „Amintirile” sale, în care aceste rapsozii sînt numite „păcate ale tinereții”. Acestor cuvinte - venite din partea unui om de o modestie legendară - trebuie să le atribuim o semnificație extrem de profundă: ele exprimă mindria și conștiința de sine a genialului artist, conștient de valoarea sa integrală, ele dau dovadă de demnitatea unui din cei mai rafinați creatori ai secolului nostru. Rafinamentul „melopeelor sale doimne” nu se manifestă însă prin șocuri stridente, ci prin caracterul extrem de original al texturii și întreprinderilor heterofonice a vocilor, din care rezultă însă un discurs muzical nou, o sintaxă greu de urmărit unui public obișnuit - ieri și azi - cu tehnica „clasică” (mai bine-zis cu cîteva lucrări dintr-o anumită perioadă stilistică limitată dar bine determinată).

Dacă s-ar vorbi de un limbaj muzical „miotic”, în primul rînd muzic lui Enescu i s-ar acorda acest epitet.

Evident că Enescu își îndua rapsozii, care asemenea unor cai nădărirani au cutreierat toată lumea lăsînd în urmă pe înfrîți lor. Între timp însă Simfonie, Oedipul, Simfonia de cameră s-au ridicat ca niște rachete uriașe pentru a transmite semnale peste tot unde oamenii iubesc adevărul.

Va veni timpul cînd lumina lor va strădațe lumea.

„Orfeul moldav“

Un destin fericit face ca în jurul Botoșanilor să se fi născut oameni deosebiți, care au talmăcit cu profunzime și rezonanțe multiple spiritualitatea românească.

Mihai Eminescu, „de o așa covârșitoare inteligență ajutat de memorie, căreia nimic din cele ce și întâmpinase vreodată nu-i mai scăpa”, a simțit în armonia „codrului bătut de gianduri”, că o artă autentică relevă așezării în virtutea căruia „frumosul este adevăr și adevărul frumusețe”. De aceea a fost profund atașat de sufletul poporului și de năzuințele sale și nu din întâmplare afirma cu înțelepciune: „nimeni nu va putea înțelege vreodată pe cei renumiți, fără a fi simțit vreodată pe cei necunoscuți!”

Nicolae Iorga a ascultat în cadrul peisajului din această splendidă regiune românească, doina, pe care o definea ca fiind „cântecul păstorului... cântecul melancoliei singuratică, cântecul care fișnește din sufletul păstorului și pare să umple tot ceea ce este între pământ și ceruri. E un lung plîns ce se desfășoară și nu lasă nimic din atmosferă care să nu fie atins de emoția sa”.

Pe aici venea adesea și George Enescu. Am aflat că în urma unei vizite făcute la Liveni a creat poate cel mai frumos portret al autorului impresionantelor opere „Oedip”:

„Chipul fizic al lui George Enescu este însăși definiția muzicii care este proporție. Ființa sa este de o venustate desăvârșită, care s-a clarificat mereu în cursul vieții ca sunetul unei violine. Frumusețea sa n-are nimic fiziologic, de natură să atragă turburări afective în sufletul ascultătorului. E o frumusețe rece, numerică, orfică... încît pare o criptogramă a muzicii sale însăși. Nu altfel mi-am închipuit pe Orfeu narcotizînd pădurile sau pe Amfion care clădea Teba în sunetul lirei. Istoria muzicii întrebunțează cu oarecare exces apelativul divin. Totul e dumnezeesc în împărăția Euterpei. Este într-aceasta și un efect al abstracției desăvârșite a acestei arte materiale... Dacă ne mărginim să dăm acestui cuvînt numai înțelesul desăvârșitei abstracțiuni, chipul lui Enescu este într-adevăr un stil divin”.

George Enescu a fost profund atașat de nordul Moldovei. S-a obișnuit cu locurile din regiunea natală, așa cum creatorul s-a obișnuit cu o tradiție milenară, pe care o preia într-o gândire nouă — contemporană și generează opere de artă unde se conturează expresiv spiritul epocii, ca și poetul care și-a însușit limba maternă, ca și oamenii acestor locuri ce s-au contopit pînă la identificare cu trecutul evocator, cu frumusețile dintotdeauna, de parcă ar fi țaria atmosferei ce-i înconjoară, încît nici n-ar putea trăi fără ea.

George Enescu a fost un liric prin excelență. A ales nu o muzică scăldată în apele involburate ale „dionisiacului”, ci dimpotrivă, a compus o artă sonoră de un ton confesional. N-a conceput nici o lucrare decît prin prisma melodiei. Sau uneori simțea nevoia să supună melodii; nu însă în densitatea barocă, căci revenea subtil la monodie, preferînd o soluție sonoră corespunzătoare aceluia ritmic „suș și corobîș”, provenit din relieful ondulat al pămîntului din preajma Carpaților. Dar melodia sa se deosebește total de cea a clasiciiilor sau a romanticilor occidentali. El scoate din „cutia Pandorei”, vechile moduri populare ale antichității și Evului Mediu, în care se încadrează majoritatea temelor folclorice românești și le imprimă un sens înnoitor. Coloritul este foarte variat, pornind de la diatonism și ajungînd la un dens cromatism. Toțiș cromatismul enescian nu are nimic din tristețea metafizică a ultimei perioade wagneriene și nici din gustul amar al „tristului neant” al școlii lui Arnold Schönberg. Nu i-au plăcut contrastele violente și întreruperile spectaculoase ale discursului muzical. Astfel se explică pledoaria pentru polifonie și mai ales pentru eterofonia străveche. La toate acestea trebuie să adăugăm lipsa de schema-

tism arhitectural și marea varietate timbrală, iar în acest sens nu exagerăm cituși de puțin cînd susținem că George Enescu a emancipat sferturile de ton, sunetele nedeterminate precis, încît pînă și haotica noțiune de zgomot se transformă prin „alchimia enesciană” în eufonie. Numai o analiză severă a limbajului său sonor ne poate arăta acest „miracol” al tehnicii sale muzicale. Tot lui Enescu muzica universală îi datorează valorificarea aceluia extatic ritm de „parlando rubato”. Cu formulele sale total asimetriche, aproape improvizatorice, „Orfeul Moldav” construiește melodii de o noblete reținută, înclinate spre o stare elegiac-visătoare. Nu o dată ele au ceva din spiritul doinii, reliefind o durere profundă, interiorizată, „pentru sine”, ca și plînsul, ca apoi, pe neașteptate, să coloreze senin discursul său compozitional, vibrînd în consonanță cu sensurile olimpice ale marilor clasici. Ar

de a 3-a, cea mai realizată, îmi apare ca o simfonie a „destinului”. Ea mi se infățișează asemenea unui omagiu adus eroilor căzuți pe cîmpul de luptă în timpul primului război mondial. Finalul este într-adevăr genial. Îl consider ca un imn, ca o destăinuire lirică adîncă și parcă aud din depărtare, — cum ar spune Nicolae Iorga — „unul din cele mai vechi clopote care prea adesea au bătut în țară”. „...Și simt, trăiesc un moment de „istorie reînviată”. „Suta sătească” este o evocare a casei unde a copilărit George Enescu. O poți înțelege cu adevărat numai dacă ai vizitat acel sat de legendă: Liveni. Atunci vei desprinde cu mai multă claritate cîntecul de păsări călătoare, melancolic îndreptate spre țări mai calde, în aroma tonifiantă a mărilor sudice. Este poate tot ce a creat Enescu mai duros, Reascultînd-o, cînd compozitorul trăia amurgul vieții într-un Paris alexandrin, a rostit emoționantele cuvinte, încet, nespus de înoc, ca într-o ambianță mitică: „Mi-e dor”, „Mi-e dor”... „Mi-e dor”... „Mi-e dor”...

Un eseu de Doru Popovici

fi o greșeală să credem că aceste însenări ale unui suflet zbuciumat se fac prin intermediul unor alături spectaculoase. Nu! Căci George Enescu era convins că adesea tăcerile dau cîntecelor glas și nu întîmplător cita acea

„Sînt printre aceia care, la sfîrșitul veacului trecut, am contemplat, cu extaz, răsăritul acestui lucefăr al geniului românesc. Artă și numele lui George Enescu au prins de la început să facă parte din bogăția națională... Uneori, cînd aud sau citesc „era de față și marele nostru George Enescu” am o curioasă nișcare sufletească! Cred că aș simți același lucru cînd m-ar striga cineva într-o zi: „Vino să vezi pe Făt-Frumos”.

1945

Gala GALACTION

sublimă poemă într-un vers a lui Ion Pillat: „Un singur nai și cite ecouri în păduri”...

Liedurile sale — mai ales celea concepute pe versuri de Clement Marot — talmăcesc sentimentul unei iubiri adînci, însă departe de pesimism. De cite ori ascult lirica vocală enesciană mă confund într-un imperiu al armoniei. Și gîndurile-mi alegă, pline de limpezime, spre un poet tibetan din secolul VII: „Cînd voi auzi mugetele fiarelor sălbătice” — Să mi se pară aceste mugete sunetul sacru al celor șapte silabe.

Cînd voi fi urmărit de zăpadă, de ploaie, de vînt, de întuneric, Fie-mi hărăzit să privesc toate acestea cu ochii cerești ai strălucitoarei înțelepciuni”.

Din muzica sa de cameră se detașează pregnant Sonata pentru vioară și pian nr. 3. Sonata 1 și 3 pentru piano solo. Cîvartetul de coarde nr. 2. Cîvartetul cu pian și cîntecul său de lebedă: „Simfonia de cameră”. În părțile lente, poate cele mai izbitite, în desfășurarea molcomă, delicată și cantabilă, a unor melodii fremătătoare de dor, simțim parcă amurgul care lasă plete de aur și umbră pe apele prelungi.

Un sentiment similar îl degaia și lirica lui Lucian Blaga, care exprima altă de frumos, în poezia „Întorcere”, sentimentul nostalgiei copilăriei și a satului natal.

„Lîngă sat iată-mă iarăși
Prins cu umbrele tovarăș...
Cite-s altfel, omul, leatul,
Neschimbat e numai satul”

Din muzica simfonică m-a impresionat puternic Simfonia I, pe care am denumit-o într-un articol, „Eroica enesciană”. Simfonia a 2-a aș defini-o ca o simfonie plină de vis și poezie: „Romantica enesciană”. Iar cea

ciobanul din „Miorița”, ce moare cu sufletul înseninat, „morbul morții” dispărînd și cedînd locul cu multă discreție, departe de orice ostentație adolescentină, „extaz nuntii”, al germinației, al vieții. Nu știu cum ori fi interpretînd alții acest sublim mit... De cite ori îl ascult, îmi amintesc cuvintele lui Lucian Blaga: „E cert, ori și ce am gîndi și cu ori cită amarăciune, despic cer și pămînt, despre condiția umană, despre clipă și fatum, inima, cu bătaie ei, aplaudă existența”.

Enescu a fost și un admirabil interpret. Ca dirijor apărea sobru, auster, interperînd în așa fel încît discursul muzical era redus la esență. Cu cită adîncime talmăcea Simfonia a IV-a de Brahms... Avea ceva hieratic, o grandoare sculpturală în frazarea temelor, iar în totalitate obținea cea unitate în varietate, reliefind în același timp spiritul ascetic al durității monumentelor funerare egiptene. Și toțiș ar fi o mare greșeală să-l desprindem de climatul cald al omensului. Pleda pentru profunzime și nu pentru efecte exterioare. În acest sens trebuie să înțelegem umanismul său exprimat în memorabilele cuvinte: „Memoria sfîntă a muzicii este să sîngă urile, să potolească patimile și să apropie inimile într-o căldă înfrățire, așa precum a înțeles-o marea antichitate, creînd mitul lui Orfeu”.

Ca pianist cultiva sonoritatea aleasă și era convins că nu tehnica se situează pe prim plan, ci expresivitatea redării, felul prin care autorul ne infățișează marea univers al operei de artă: fapta umană.

Ca violonist avea ceva unic. Nu știu dacă aș găsi cuvintele potrivite pentru a-l caracteriza. Cite de aceea citez cuvintele lui Tudor Arghezi: „...El trebuie să fi cîntat toată mie-re, toate parfumele suave, și toată lumina depărtată a stelei cea mai din fundul Căii robilor, tot ce putea să fie mai transcendent, mai subtil și mai cu neputință de rostit într-alt limbaj decît al muzicii, pe vioara lui”...

„Admirația pe care o port maestrului George Enescu se nuanțează cu aspecte rare. Compozitorul, dirijorul și virtuosul Enescu reprezintă în muzica contemporană un fenomen real. Memoria sa prodigioasă înregistrează fără scădere și defecțiune toate partițiile, toate contururile melodice ca într-o enciclopedie vie și vibrantă”.

1939

Ionel PERLEA

„George Enescu este astăzi unul dintre cei mai autentici reprezentanți ai sufletului românesc în întreaga lume, un artist executant complet, de reputație înaltă, și un creator dintre cei care vor rămîne în cultura europeană. Ca om înseamnă prin nemişcarea sa contopire cu arta, prin dragostea de inițiere și sprijin pentru cei care vin după el (George Enescu este creatorul școlii românești muzicale, recunoscute ca una dintre cele mai de seamă azi, în muzica europeană) un nou soi de frumusețe, care ne face să fim mindri că e român”.

1932

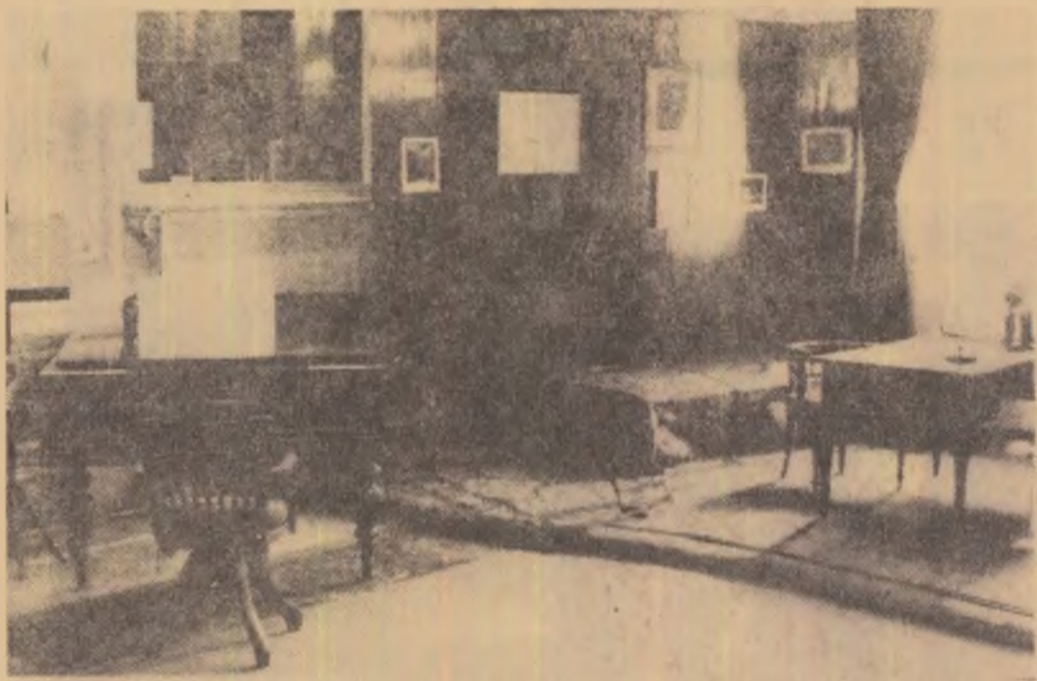
Camil PETRESCU

Cei nouăzeci de ani ai lui Enescu

Unul din creatorii miturilor moderne aparatul de fotografiat ne-a eternizat imaginea lui George Enescu în acel moment de totală uitare de sine și de supremă transfigurare: atunci cînd interpreta poemul lui Chausson. Să fie spontan și real acest abandon total, să nu intervină oare aici cochetăria artistului care se știe privit și admirat chiar? Greu de spus mai ales pentru cei ce nu l-au văzut. Pentru că din alte instanțanțe fotografice Enescu ne apare ca un messenger al artei slujit cu umilință iar atunci cînd se afla alături de alții zimbînd sfîlnic și parcă întîmîdat. Și toțiș viem să-l păstrăm în memoria noastră ajidoma acelei fotografii unde pare a nu avea vîrstă, unde omul se contopește cu muzica într-o imagine ce pare a trece dincolo de real. Pentru că Enescu rămîne încă pentru noi un mit, oricît de familiară ne-ar fi opera lui, oricît de adînc am pătrund în întîmîțitatea vieții sale. O operă și existența care n-au nimic spectaculos

Și toțiș pentru noi Enescu rămîne acea personalitate mitică ale cărei dimensiuni se pierd între adevăr și legendă. El n-a risipit nici una și nici alta din aceste două ipostaze.

Cei cînsprezece ani postumi au îmbogățit exegeza operii pînă atunci aflată — cu rare excepții, doar în stadiul unor recunoașteri entuziaste și îndatoritoare, au adus lumini noi la înțelegerea unor momente biografice și ne-au relevat anume date ale personalității sale. Știm înțit mai mult despre opera sa, o înțelegem mult mai complex, nu o mai reducem la cîteva lucrări alea ale emoției directe și toțiș Enescu nu părăsește tarimul mitului. E aici cred o realitate pe

CAMERA DE LUCRU DE LA PARIS

care nu o poate înfrînge luciditatea modernă: valorile naționale, cele care au intrat în conștiința unui popor rîmin ca atare înconjurate de nimbul unei frumuseți și a unei tinereți veșnice. Peste chipul lor chiar dacă la un moment dat poate trece o umbră a uitării ei dau sensul continuității și al echilibrului și al apartenenței, la realități spirituale fundamentale. Opera lor creează acel sentiment de solidaritate sufletească de care nici un popor nu se poate dispensa, opera lor redescoperă adevăruri eterne.

De aici sentimentul că ea nu este supus eroziunii timpului. Ea trăiește deasupra lui cu toate atributele unei tinereți cuceritoare pe care trecerea timpului nu o controzice.

Valeriu RĂPEANU

1961

„Oameni aparținînd unor popoare ce nu ne-au cunoscut de aproape au învățat a ne cunoaște și a ne iubi prin mijlocirea rapsodiilor lui Enescu. La auzul acestora li se părea că se deapănă în fața lor imaginile unei povestiri simple și emoționante despre orizonturile largi ale țării noastre, despre minunatele ei privești, despre omnia și dirzenia, blîndețea și exuberanta bucurie de viață a poporului din mijlocul căruia s-a ivit acest excepțional creator și interpret”.

1955

George GEORGESCU

„Ne-am obișnuit să spunem că Enescu a fost un artist de geniu. Aceasta este adevărul, desigur. Dar el a fost totdeauna o personalitate autentică, legată de oameni și de societate. Nobletea figurii sale stă tocmai în unirea acestor două aspecte, care nu totdeauna se implică reciproc”.

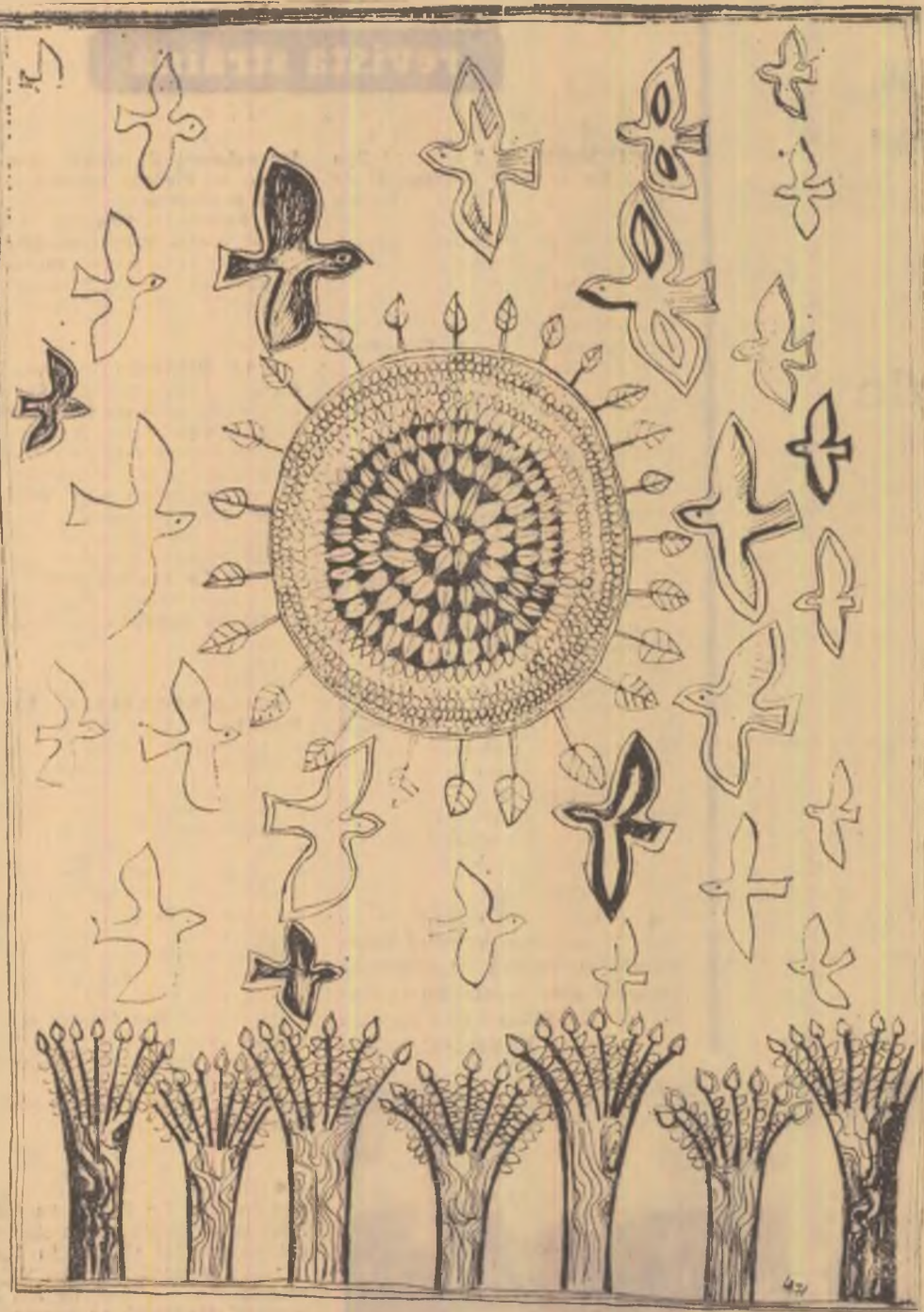
Mihail JORA

„Sufletul românesc n-a cunoscut niciodată un ambasador cultural cu mai înalt prestigiu și un talmăcitor mai adînc al marilor și eternelor sale frumuseți, decît acest fiu al Moldovei, care de-a lungul strălucitei sale cariere, a crescut deopotrivă ca artist universal și ca român”.

1939 Ion Marin SADOVEANU

în fond. Compozitorul pornește de la neoromantismul sfîrșitului de secol și își construiește opera făcînd abstracție de ceea ce se întîmplă în jurul său. Evoluția de la Poema română la operele amurgului nu este o evoluție care să refacă, să sintetizeze drumul unor școli sau curente ci una care a urmat propriile impulsuri într-un laborator de alchimist. Viața nu a avut nici ea nimic ieșit din comun. Drumul spre afirmare nu a cunoscut înfrîngeri, umilințe, momente de eclipsă. Cariera lui de interpret a fost aceea a unui virtuos chemat pretutîndeni, aplaudat, sărbătorit. Poate aici să aflăm una din sursele dramei sale despre care și el a vorbit: a urmat fără să se poată spune și cu o anume resemnare această cale a gloriei pe care a cucerit-o copilul minune și nu a desmîșit-o artistul maturității. N-a avut tenacitatea să curme acest curs al vieții iar singurii ani cînd zbuciumul călătorului s-a încheiat, cînd aparițiile pe scenă erau tot mai rare au fost cei cîinci dinaintea morții. Prea tirziu. Și dacă ne gîndim că acum omul trăia adevăratele sale drame de la cea a depărtării de țară pînă la jena materială înțelegem că nici această epocă nu putea să stea sub semnul fertilității.

DESEN DE ADRIANA LUCA

IOLANDA MALAMEN

Acum

Acum pământul să îl umplem
de candidi crini și de iubire,
Acum un astru să ne fie
prilejul spre nemărginire

În lumea unor zei de pace
călătorind precum izvoare
aceiași Hături ne sint pază
cuvintelor nemuritoare

Fiecare cuvint

Fiecare cuvint și zorile
ce poaiză viață au,
cum le este ușor să atingă
în zbor nemărginirea,
Iubire, tu, mai albă
decit ninsoarea,
a venit marea cunoaștere
o luminii
Către maluri de aur,
Cu putere de pasăre
să aluneci vestind eternitate

ANA MUREȘANU

Joc

Mă jucam uneori de-a fîntînile,
Strigîndu-mă,
tulburam apele,
apoi de neliniște
îmi așteptam chipul
mai multe-anotimpuri în șir.

Ningeau zăpezi de la pămînt la cer,
berzele albe-duceau semnul de ploaie,
cîinii, tot mai bătrîni, păzeau
aceleși praguri,
marile și-octombrie
înnoptau
la mine-n odaie,
numai fîntînile mele-au rămas
lingă gînd,
iedere dulce, de răcoare,
jocul de-a pietrele-aruncate în ele
jocul de-a așteptările,
niciodată secind.

Oră calmă

Pe vara mi-asez creștetul,
pe bulurașă aparină, cîinele de pasă,
Fierul se culcă în iarbă,
Dună-amezele, festoasele
înnoață-n căldări
ruginite de arșiță.
Una fierbe,
alta se clatină
a doua e viespe,
sau numai datină.
Ochi inverzește
în albul zidului
șerpilor de casă cîntă
de leagăn apusului.

Somn

Nu-mi aduce inserarea
liniștea cîmpiei
rămîne o vreme în cuiburi
ce se-așteaptă despărțită
de coaja ei de pămînt,
de la gleză imi răsare
o fîntînă săritoare
ce-mi spală fruntea
de fructele zilei
pe cînd ochii mei rodesc
flămînde vietăți
ce cu-nctul mă devoră
și trec astfel în hînta lor
fără păreri de rău
și-o clipă locul
aproape cu stîlă
conturul imi păstrează.

GEORGE VIRGIL STOENESCU

Balanța

Eu știu bine, prea bine știu
Calea ta ascunde un măr albastru
Eu știu bine, prea bine știu
În simburii voi albi silastru.

Tu știi bine, prea bine știi
Gîndul meu trebuia să te doară
Tu știi bine, prea bine știi
Dorul rămas să ardă în vară.

Pe cearcăne de apă

Te-am vrut mereu o clipă înfîntă
În noaptea grea de piramide — gerul
Un gînd uitat și repezit ca fierul...
Cu nălăruil plăpînd adenemita.

Slirșitul lăra împlinire arsă
Pe moartea unui vers nescris anume
Fără trulie și uimire-n lume
Pe cearcănul de apă neintoarsă.

Aș vrea să știu albastru ta privire
Ce n-a știut vreo dată îmbătare
O, Lydie plăpîndă arătare.
Decit în ochiul meu de clopot mire.

În sorții duși atunci în depărtare
Imi ești acum mai dragă în neștire.
O, Lydie plăpîndă arătare

ION LAZĂR

Nu există loc sub soarele acestei țări, a-colo unde munca se cheamă împlinire — și pietrușii așă se cheamă munca în țara noastră, unde reporterul să nu poată consemna prezența comunistilor. Lucrul acesta, a cărui evidență stă la îndemina oricui, încercăm să-l subliniem noi în rîndurile de față.

Păstrez imaginea proaspătă a unei întregi galerii de portrete reprezentînd oameni din județul Teleorman, comunisti în ipostazele lor obișnuite, oameni pur și simpli, muncind și vorbind firesc, așa cum respirăm aerul fiecărei dimineți.

Primul pe care l-am cunoscut a fost Nicolae V. Stoica, un barbat în puterea vîrstii, stăpînindu-și fiecare gest cu o știință aparte care nu e altceva decît semnul experienței, al lucrului de ani de zile cu oamenii. L-am cunoscut prin intermediul insoțitorului meu de cîteva clipe — Ion Ghergu, secretarul organizației U.T.C. de la Combinatul de îngrășăminte chimice Tr. Măgurele. Acesta avea o treabă urgentă, pare-mi-se o ședință, și cum nu putea să lipsească de acolo, și cum timpul nu-i îngăduia să mai întîrzie m-a lăsat cu muntele de om lingă mine. Îl văd cum caută nu știu ce, pină la urmă am bănuț că avea nevoie de o cheie, să putem intra undeva „sus” — aici e prea mult zgomot și nu ne-am fi putut înțelege — într-un birou (așa vine vorba, de fapt o încăpere de lucru ca oricare alta), și mă gîndesc că muntele de om se mișcă prea repede și prea abil pentru vîrstă și greutatea lui.

Mi-a vorbit cu o voce egală, sigură: „Se bătușeră doar pionii în 1964, așa că pot să spun că sint aici chiar de la înființarea combinatului. Am lucrat la Rafinaria 4 Cîmpina ca mecanic de turbină. Cînd am venit aici, aveam cu alte cuvinte, făcută școala santierului, mai bine zis a „inceputului” pentru că eu zic că nu e puțin lucru

să fie cineva care să știe cum adică trebuie făcută o treabă de la începuturile ei”.
Între timp se deschide ușa și în fața noastră se așază, fără să aștepte mult în picioare, un tînăr. Pare grabit, ne intrupe apoi, ca și cum gestul său ar fi fost foarte în firea lucrurilor, care o părere maistrului și acesta îi explică ferm de ce soluția propusă de el e mai bună. Cîștigăm două lucruri deodată: și mai mult curent și mai bun, adică mai puternic. Tînărul nu se lasă ușor bătut, desi se vede că e convins că maistrul are dreptate. Da, zice, dar pot foarte bine să las neschimbată presiunea. Sigur, merge și așa, foarte bine răspunde maistrul. Și tînărul pleacă atunci liniștit că ceva din părerea lui a rezistat.

Reluăm dialogul. Aș vrea să știu dacă maistrului mecanic reparații-turbine Nicolae V. Stoica, secretarul organizației de partid de la C.E.T. (centrala electroturbină), îi surdese să plece din nou, să se „aventureze” într-un alt început.

„Aș pleca dacă ar trebui, cum pot să nu plec tovarășe, dar așa de dragul plecării nu m-aș urni lăca, împlinesc anul acesta 26 de ani de serviciu continuu, am doi copii, cel mare e la liceu într-o unsprezece, iar cel mic abia a opta, m-am făcut turnean cum s-ar spune”.

„Apoi să știi dumneata că nu-i ușor lucru să începi o treabă ca asta cum e combinatul nostru, să o migălești bine și-apoi să te uiți la ea și să-i faci cu mina, ca unei dragoste trecătoare. Eram la început doar paisprezece membri de partid aici în secție, și printre noi se aflau foarte puțini care ar fi putut spune că se pricepeau la centralele de termoficare. Oamenii vechi erau puțini”. Aici se insinuează, fără să-l notez în carnet, un gînd — modestia interlocutorului meu începe să-și arate una din fețe — dar nu prea continui această idee fiindcă, mai conving imediat, maistrul nu despre dînsul vrea să vorbească neapărat, ci despre cei paisprezece comunisti de atunci față de șaizeți și

sase de acum. E o treabă (îi place mult, pesemne, cuvîntul acesta maistrului de vreme ce nu se dezbrăță ușor de el) să ai în tine de peste cinci ori mai multe gînduri bune, „Așa așa, cu carnet, darmită dacă socotim și pe ceilalți, și tînerul, uteștiții a-dră. Ei sint ca și noi, sint aici în combinat copiii noștri”.

Despre fochisti, despre pregătirea oamenilor, despre cursul de calificare și de perfecționare a calificării maistrului imi poate vorbi zeci de minute în șir.
„Nu s-a luat nici o hotărîre de unul singur, noi toți sintem noi toți la toate, și atît. De maturitatea politică a colectivului nostru n-am ce spune matală mai mult că noi am stat aici, vîrstnici și tineri la un loc, ori de cite ori cazurile de avarii o cereau. Și ce crezi dumneata, așa ca o părere, ușor lucru e să stai patruzeci-opt de ore în continuu, să simți că nu mai ai nici somn, nici foame, ca și cum n-ai mai fi decit o idee — să termini odată mai repede cu prăpădita aia de defecțiune care ne bate capul. Și cum să plece vreunul acasă? Dar asta, zău, chiar că ar fi peste nîntea omenească, ca noi toți să stăm aici și unul să plece...”

Stau de vorbă cu maistrul principal chimist Alexandru Popa, secretarul organizației de partid de la secția „acid sulfuric”. A făcut școala de maistru la Năvodari și a mai lucrat la Copsa Mică și la Uzina de superfosfat și acid sulfuric Năvodari. „13 septembrie 1963 a fost prima mea zi de lucru aici, la Turnu Măgurele. Abia se plantaseră pionii. La 9 august 1964 linia a II-a de acid sulfuric a început să producă, și așa mai departe”.

„E secție grea acidul sulfuric. Noi îi zicem „batalionul disciplinar” al combinatului, dar asta numai așa pentru că în fapt aici nu rezistă decit cei foarte buni, foarte conștințioși, foarte bine pregătiți”.

Tineri reporteri

A. POPESCU

RADU ANTON

ROMAN

cîmpia verii

în țara făgărașului

Pe fundalul verde al lanurilor de porumb sau galben al griului copt, trenurile apar și traversează cîmpia Barăganului, lăsînd doar o urmă neagră cenușie în imaginea de-o clipă, întrerupînd la fel de efemer liniștea întinderilor plane ale cîmpiei. Doar călătorul de la fereastra imaginează imagini peste imagini în aceeași vibrație sacadată a roților de tren, insoțindu-le pînă la destinație. Cadrul cîmpiei nu te părăsește nici dincolo de apele tulburi ale Dunării, trecerea spre Dobrogea fiind marcată doar de exotical lingvistic din numele stațiilor C.F.R.: Derin, Cogeaalac, Istria, Ciurulia, Babadag.

Cînd părăsești Mihail Kogălniceanu și trenul goneste spre Cataloi, ochiul e sensibilizat de adăugarea blîndă în peisajul liniar al lanurilor, a dealurilor aurii, dobrogene, niște urme din vechii munți hercinici, aici conținîndu-se miresme caldă a lanurilor de păioase, răsunîndu-se pe pante, sugrumate de păduri, în pătrate galbene și verzi. Aiuns în dealuri sacadatul roților e invadat de vibrația prelunață în ecouri a dansului tractoroanelor. Aici cîmpia se asprește, căci paiele înțepă pămîntul, lăsîndu-și ochii înfioți în baletul involburat dintre paetele combinelor aflate în cîmp. O trepidație continuă ce te scoală de pe banca comodă a trenului, făcîndu-te părtaş la simfonia fierbinte a campaniei din vara aceasta, simfonie în care perfecțiunea instrumentală a brațelor și a minții dau peisajului forța inegalabilă a procesului muncii.

Arunci peste această vilvatale dorința de a participa cu întreaga ființă și-ți alături pașii imediat primei ocazii de a ajunge în cîmp. Astfel, lingă soseaua către Tulcea, pe o tarie de 58 ha, două brigăzi de muncă ale C.A.P. — Bălcescu, un efectiv de aproximativ 50 de operatori își îndeplineau solemn și măreț nobila sarcină de stringerea griului. Acolo, 14 combine duceau în lanurile grele, lăsînd în urmă fișii aspre pe pinza galbenă. O simfonie de culori în mișcare, în care talmăcim contribuția dirijorului, discretă dar activă, atunci cînd în locul baghetei, inginerul agronom Dan Cîrstea, întrebunțează cunoștințele sale științifice trecute prin experiența vieții sale în cîmp. Prezența infiltrată în organizația parituri combinelor, unde griul se alege de pai și se adună-n saci dolofani, iar paiele

în baloți, încărcîndu-se apoi în camioane și căruțe, iunile melodice ale procesului muncii înscindîndu-se în adagiul rutier, spre bazele de recepție din Babadag.

Cu greu puteai desluși fețele, vedeai spînări încărcînd sacii și mai greu era să prinzi răgazul unei convorbiri în fierbintele cîmpiei, iar spre prînz, sulitele nemiloase ale soarelui te făceau să simți sub cămasa transpirată înfepăturile plevei pătrunse prin pinză, dar, cîne are timp să se gîndească la asta? brațul tău e necesar mereu, baloții cad și trebuie adunați, căruțele așteaptă să le încarci cu pleavă, gesturile se urmează unele pe altele, furci care apar și dispar în grămada aurie, pe toate ochiul dirijorului le cuprindea împlinind necesitățile orchestrale a marii bătații a recoltei.

Clipa de meditație în umbra unui tractor abia sosit de la bază, m-a făcut părtaşă concluziilor spuse cu voce tare de inginerul agronom, în care cifrele adăugau încă o zi de muncă la celelalte zile fructuoase, cu care rezultatul recolțării din vara aceasta a fost bogat.

Insoțind pașii agronomului în sat, am găsit acasă masa pusă de soția sa, ingineria zootehnistă Gabriela Cîrstea.

Foarte tînec, la cîțiva ani după absolvirea Facultății de Agronomie din Craiova, familia inginerului Cîrstea a devenit pentru gospodăria satului necesitatea dirijorului în orchestra, contopit trup și suflet vieții lor de-acasă și din cîmp.

Am vrut să merg într-un sat de lingă Brașov, căci sint de-acolo, ne spune Dan Cîrstea, iar soția, fiind din Prahova dorea în locurile acelea să muncească, dar ne-am căsătorit și am ales un sat unde să lucrăm amîndoi. Aici am făcut primii pași ca ingineri și aș vrea să cred că oamenii satului înțeleg rostul meu și al soției și ne sint de-ai lor...

Se inserase și căldura de peste zi se lasă în incremenirea frunzelor colbăite și în albul ierbil, vîntul fiind doar o adiere cu miresme de pai proaspăt secerat.

Cînd am părăsit satul N. Bălcescu, trenul ce pleca din Cataloi traversea din nou Dobrogea urmărind în noaptea de ochiul încins al lumii deschis în orizontul negru peste cîmpia solitară.

DESEN DE GHEORGHE DOBRE

la teleorman

„Vezi dumneata, fiecare om are la casa lui cite un necaz. Noi aici în combinat am avut pină deunăzi mare necaz cu serpentinele. Uite, astea sint serpentinele. Un set are 6 perdele. Astea sint date la fiare vechi, dar a meșterit astfel maistrul principal Dumitru Minculescu cu oamenii săi de la atelierul mecanic. Am ajuns să-l cunosc astfel pe autorul serpentinei — romanșii de la Turnu Măgurele. Maistrul Minculescu nu zăbovese însă prea mult cu vorba asupra serpentinei fiindcă — la un moment dat m-am omenit că discutăm despre modelatorul de înaltă calificare Ștefan Mîndreanu, președintele comitetului de sindicat pe serviciul „Eddie”.

„Priceai cum cum vine treaba? Mîndreanu face modelul în lemn — nu-i ușor, să știi — și aici, la atelier, noi îl realizăm pe viu. Asta e poveste lungă, inovații, realizări etc.”.

Caut un inovator, îl caut pe maistrul chimist Dumitru Matache. Soarele e sus, e ora unu și ceva, cald, zi de vară lungă, amiază de foc care schimbă culoarea lucrurilor. Mi se pare că reflexele zidurilor au o nuanță sclonară, oricum foarte ciudată.

Pe maistrul Matache l-am aflat prins într-o ședință. Am însă noroc că ședința se termină repede. E un om trecut de vîrstă mijlocie, blajin, nu-și aduce bine aminte cam cite inovații a realizat din 1963, de cînd e aici. La Combinatul din Victoria a transpus în fapt douăsprezece.

Maistrul Matache e secretarul organizației de partid la grupul azot I. Mi-am dat seama că aproape majoritatea oamenilor cu care am discutat sint deopotrivă oameni cei mai pricepuți în meserie, și nu știu care dintre cele două aspecte atrîmă mai greu în aprecierea personalității lor. Mi se pare că în realitate amîndouă fac un tot, de fapt tot așa cum un tot formează toți cei 1476 de comunisti ai combinatului turmean, familia comunistă cea mai numeroasă a județului.

Antigona — leită taică-său (II)

Spuneam mai înainte de cele două timpuri care se înfruntă. Dar sînt și două sentimente potrivnice, două concepții, stiluri, etc. Antigona e numai iubire („Al vieții-mi rost e să iubesc, nu să urăsc”). Cînd femeile trec pe primul plan, cuvîntul acesta nemaipomenit apare ca o fatalitate. Ismena e umbra cea nehotărîtă a surorii sale, ezitînd între dragostea de frate și „frica de rudă (indepartată)“.

Creon vrea să fie stăpîn absolut în casa lui, (citește cetate). Nu încurajează pilda de răzvrătire (Holderlin vedea în gestul Antigonei chiar un act revoluționar).

În al doilea rînd, regele vrea să arate că un bărbat e totuși în frunte, iar nu o muiere: „Din cîrmuire răsturnată de-o fi să fim, / Încă să fiu de-un om dar de-o muiere nu“.

Creon nu se vrea moliu cu cei ce calcă legea, cuvîntul lui adică și are dreptate.

Ne reamintim distincția făcută de Camus în legătură cu tragedia greacă, despre cele două tabere care se înfruntă cu aceeași îndreptățire. (E. de altfel, ceea ce susținea și Hegel cu privire la Socrate și la concetățenii săi).

Cam de la jumătate încolo, piesa care e numai acțiune și teroare neagră, devine dintr-odată lirică. Nu vi se pare? Eroina, după ce săvîrșește ceea ce săvîrșește, epuizîndu-se într-un fel destinul, parca izbucnește în cîntec. Drumul ei de la palat spre grota e presărat cu melancolie. Ea nu mai are nimic de făcut pe lumea asta, nimic care s-o distrage de la gîndurile ei, de la pornirea spre tristețe, care are ca substrat o notă existențială, poate palmea de moarte, dar care se revărsa în cuvinte unduioase și feminine ca niște plete pe umăr.

....Și-acum, Polynikes,

Că leșu-ți îngropai, vezi ce răsplată-avui!

„Copil de-aș fi avut, ori soț,

ce-ar fi murit,

Ei putezauo far' de mormînt, dar eu

să-nfrunt

Cetatea — asta nu!... Și căru' gînd

mă plec?

Că soț de-aș fi pierdut un altu-aș fi aflat!

Copilu-mi de-mi pierdeam, copil

cu-n alt bărbat

Aș fi avut! Dar frate cum aș mai avea?

Că doar și tată! meu și măică-mea îmi sînt

La Hades ferecați!“

Antigona cîntăște ireprobabil în primul rînd, jînd „al nunții drag desfăță“ de care nu are parte, repelînd cuvintele și bilbiindu-se.

Piesa descrește în forță dramatică, dar crește în lirism. Din punct de vedere dramatic e mai slabă în partea a doua, însă mai filozofică. Se poate spune că Antigona merge agale spre sfîrșit.

E frumoasă și împotrivirea lui Creon, „îmbătoșarea-i în greșeli“. Apariția lui Tiresias, profetul orb, care vine să-l zguduie cu niște profeții (de-ale lui) e de mare efect scenic. Iarși se amestecă zeii. Blestemul este însă anunțat atunci cînd înfăptuirea lui

e deja iminentă și, într-un fel, Tiresias trișează. Vine prea tîrziu. Oare asta să-l ațîțe pe Creon?

„Nici dac-ar fi ca vulturii
Să-nșface stîrvul lui și la picioarele
Lui Zeus ei l-or căra și-acolo l-or mîncă,
Nici chiar așa — cu prețul astui greu
păcat —
Și încă n-am să iert să-l îngropăți!“.

Ce cumplită este înverșunarea croilor antici! Cînd Homer vorbea de înia lui Achile spunea o vorbă mare. Ei nu se modelează după împrejurări, nu știu să cedeze, sînt „îmbătoșăți“ și merg unul spre altul precum cele două lănci în mina lui Polynice și a lui Eteocle. Un pas mai la dreapta sau mai la stînga să fi făcut unul dintre ei și... și-ar fi depășit epoca. Acești oameni umbli în sa cu fruntea sus, sub un cer brazdat de fulgere. Trăznetul pare anume făcut pentru ei, și-l caută cu privirea.

Creon se ține drept și scai de legi. Totuși profetul și corul parcă-l înduplecă, dar numai cînd e prea tîrziu. Ceea ce vede el în peștera în care Antigona se spînzurase iar Hemon, logodnicul june și pur se strîpunge cu sabia, nu e altceva decît finalul din Romeo și Julieta, pe care Sofocle l-a înfășășat, se vede, primul.

Pentru că veni vorba, această tragedie se înrușește cu cea shakespeariană și prin adolescență, cu deosebirea că accentul e pus pe dragostea de frate.

Sîntem și noi surprinși de cită poezie lirică poate încăpea într-o tragedie. Ne alăturăm tuturor celor care au vibrat la imnurile rostite de corul bătrînilor tebani, printre crime, printre lacrimi. Totuși un omagiu, un imn adus omului, care, printre altele „străbate mări“. Nici nu ne închipuim cit de mult putea să însemne această ispravă pentru oamenii care trăiau pe un pămînt acoperit nu numai trei sferturi de apă ca acum, ci aproape inundat în întregime, fiind mai apropiată de potop. Mișcarea corăbiilor pe mare apărea, aureolată, ca astăzi, zborul spre lumă. Există un coeficient constant la om în orice epocă de a se face admirat pentru ingeniozitate.

Uitasem un amănunt. Antigona e „leită taică-său“. Dar tatăl său, Oedip, îi este și frate. Asupra ei plana dintru început dezastrul. Cu atît mai mult chipu-i ne apare mai înrămat în fapta generoasă și neînfrîcată.

„Că zeii-n mersul lor fugar
Izbesc fără-ocolii pe cei ce-s vinovați“.

Și ce dacă? Vinovată prin părinți și prin neam, ea înfruntă destinul, de atunci și pînă în zilele noastre, rămînd una dintre cele mai de necrezut femei. Imnul omului roșit de bătrîni tebani i se cuvîne în primul rînd ei:

„În lume-s multe mari minuni,

Minuni mai mari ca omul nu-s“.

Antigona — ce minune înainte de era noastră!

Marin SORESCU

ARTE

FILM

Iluzia unei insule

Titlul pus de noi în fruntea însemnărilor din această săptămînă este imprumutat din încapătoare creație a lui Adrian Păunescu, astfel fiind intitulată o admirabilă poezie a sa. Revăzînd (după 15 ani de la premieră!) faimosul film al lui Grigori Ciuhrai — Al patruzecișiiunulea — ne suna în minte această sintagmă feroce: iluzia unei insule. Nu am cînt încă povestirea lui Boris Lavreniov, ce stă la baza filmului, dar sîntem ispitii să credem că ei i se datorează, pe lîngă meritele unanim subliniate, și unele stridente de ordin dramatic, creionarea sumară, din linii lipsite de forță transfigurării, a unor caractere.

Mai multe sînt motivele literare ce se omalgănesc în această povestire tragică. Detectabile sînt cei ai lui Robinson și Vineri, apoi al dușmanilor — amenii. Pentru o clipă o insulă ca la începutul lumii face să se rupă pădurea de ură dintre doi oameni aparținînd unor tabere înțeleștate în luptă, dragostea se naște cu ușurință în aceste suflete. Insulă a iubirii, a împăcării imposibile, tragic vremelnice. Tînăra lupătoare revoluționară (interpretată cu farmec specific de Izolda Izvișkaia) este mistuită de pasiunea — inițial reprimată cu toată puterea — pentru ofițerul alb-gardist, prizonierul său. E umbra mare a insulei, domolînd fiacărele unor angajări politice nete, definitive ce nici nu pot fi puse în discuție. În anii aceia, hotărîtorii pentru istoria lumii, a face parte dintr-o tabără sau alta era o problemă de viață și de moarte: căci era cu reputință — și aceasta dovedește filmul lui Ciuhrai — să te abstragi din luptă, să te sîuzee pe o poziție neutră, de contemplare. Dragostea din luptă, să te sîuzee pe o poziție neutră, de contemplare. Dragostea din luptă, să te sîuzee pe o poziție neutră, de contemplare. Dragostea din luptă, să te sîuzee pe o poziție neutră, de contemplare. Dragostea din luptă, să te sîuzee pe o poziție neutră, de contemplare.

Ilie CONSTANTIN

ARTE

Octav Grigorescu

ARTE PLASTICE

TELEVIZIUNE

Steaua fără nume

Performanța unei stele cu nume e să rămînă o stea fără nume. Să se păstreze sinceritatea și simplitatea și lipsa convenției de la-nceput. Și emoția aceea-adeverată care face vocea să pîlîie și pe noi ne transformă-n captivi.

Între emisiunile televizive, „Steaua fără nume“ are o prospețime de invidiat. Dacă e adevărat că profesionalismul distruge arta și transformă talentul în uzină de bunuri de larg consum, emisiunea din seara de luni face o probă de necontestat. Nu prin ce face ci prin ce nu face, în frunte cu Dan Deșliu. Nu face rutină, nu face scleroză, nu face somn. De cînd stă în capul unui serial cu atît de mare vechime, autorul lui „Ceva mai greu“ putea să se fi plictisit. Putea să se fi înfeudat, să facă pricină comună cu juriul și să devină funcționar: juriul are cuvîntul, juriul a decis. De unde? Dacă există un aer recalcitrant în emisiune, neapănarea vine mult mai repede de la prezentator decît de la interpreți. Dacă bate un vînt de tinerete contaminantă, în capul vîntului stă un poet. Fiindcă Dan Deșliu practică o atitudine neutră și își revendică ori de cîte ori i se pare că legea se-ncaică, dreptul de a nu fi de acord. Cred că a aflat singura atitudine cu putință. Între un juriu „conservator“ și o opoziție de interpreti „liberală“, diplomația de adoptat era zîmbetul. Poetul zîmbește. Să transformi prezentarea unei emisiuni într-un comentariu spiritual și să te ții de o parte: iată un model de urmat! Mai există Mandric, la fel, Sorin Stati, Andrei Bacalu și cam alții. Locuri vacante figurează pe listă, „potriviiți“ sînt mai puțini.

În ce-i privește pe interpreți, nu se produc accidente mortale. Pe unii îi salvează talentul, pe ceilalți anii puțini. „Cîntă fals!“ spune grav un membru din juriu și candidata are șaptesprezece ani. Ei, da, cîntă, dar e frumoasă și dezinvoltă și a avut curaj. Sîntem de partea ei și așa, în înfrîngere, dar ia să fi avut cincizeci de ani!

Juriul a luat hotărîrea să devină sever, dar schimbarea la față s-a petrecut cam brusc. „La un pas de fericire“ sugerat de Dan Deșliu era mult mai normal. Fîndcă dacă respingi o candidată ca Dorina Marina ce caută în concurs o candidată ca Adriana Duță să se fi prezentat oare ambele la același nivel?

Sz. P.

PRETEXTE

„Ieșirea în partea opusă“

Efectul psihologic al anunțurilor publice, despie care am mai vorbit, se pare că are uneori darul de a influența nu numai comportamentul cetățenilor, în diverse cazuri, dar și pe acela de a interveni în hotărîrile decisive ale existenței lor, fie vesele sau tragice. Sînt oameni care mîrturisesc că au găsit soluția unei chinuătoare probleme, de viață sau profesională, citînd o reclamă sau un afiș care să le invite să se purtăm într-un fel sau altul. Nu trebuie să te afli neapărat în baie cînd faci o descoperire importantă. „Evricea“ se poate striga și în tramvai, cînd din discret „Călătorii nu au voie să angajeze discuții cu manipulantul în timpul mersului“.

O știre de peste hotare ne încunoștințează că în Franța, în metrou, s-a renunțat sau este pe cale să se renunțe la formula „Pără ieșire“, scrisă cu bir-

damental. Îndepărtîndu-se de sine, se iluminează în același timp, proteismul este proba de foc la care se supune singură și cu bună știință, demonstrîndu-și astfel temeinicia și posibilitatea reînnoierii mai complete la ea însăși, tîmădă de prisosuri, în ordinea numai a spiritului. Serii întregi de țușuri, uluitoare prin numărul lor, atestă această obstinată vocație. Se relau la înfînt minuscule forme liniare. Geometria se modifică milimetric.

Cîștigul, în planul imediat este infinitesimal, dar cu vaste repercusiuni asupra operelor viitoare. Odată găsite, tranzițiile rodice departe, participînd, din domeniul fanteziei cu mîreasmă de vis în cel al rigorii deplină, supravegheate lucid. Amănuntul este predestinat întregului. Introspectiv este și cuvîntul, prilej de glosare plastică în continuarea lui, nu în sensul de găsire a echivalențelor ci mai mult în acela de restituire a lui primordialeților. Răsărit după legi obscure dar de neînfrînt la suprafața conștiinței, asemeni picăturilor de undele, pe oglinda unui lac în nemîșcare, el este descompus prin mîriri succesive, acordat unui limbaj fără precedent sau poate uitat, stărînd în noi o paradisiacă amintire. Figura umană, frecventă în opera lui Octav Grigorescu, aș spune chiar nelipsită, ține și ea, din-quantă în nuanță, să-și apropie idealitatea prototipică. O sursă puternică de lumină, pe ruza căreia urcă mereu, la o secundă, la un acord melodic de suprapunere, îi topește și subție trăsăturile. Așeză chinuătoare este dublată de o extatică bucurie. Căutător laborios și concentrat, întotdeauna simțînd centrul de greutate mai real al lucrurilor din auzul umbrei, Octav Grigorescu pune semne pe marea de lumină mai puțin vizibilă dar mai statornică și austeră a lumii. Din adîncul fîntîni pe care-a săpat-o și mesterii de țară vîd stelele în plină și dogoritoare zi de vară.

Grigore HAGIU

revista străină

● IUNOST (nr. 7 iul. a.c.) Sub titlul Un sculptor îndrăgostit de sport revista publică un interesant articol despre unul din cei mai în vîrstă sculptori sovietici, Iosif Ceaicov. În lunga sa activitate, Ceaicov s-a remarcat în mod deosebit prin sculpturile sale cu temă sportivă, dintre care grupul statuar Fotbaliștii este cunoscut în lumea întreagă. Volei-ul, hochei-ul, parașutismul și — lucru cu totul ieșit din comun — inotul au furnizat și ele sculptorului subiecte de inspirație. Unul din cele mai reușite portrete a lui Malakovski poartă semnătura aceluiași Ceaicov.

● HEBDOMADAIRE POLONAIS (iul. a.c.) Nouăți în cinematografia poloneză: filmul Chemarea în regia lui Wojciech Solarz. Regizor și actor, creator al teatrului satiric studentesc din Varșovia, Solarz a debutat în urmă cu doi ani cu un film care l-a făcut cunoscut nu numai ca regizor dar și ca scenarist. Chemarea este o adaptare pentru ecran a unui roman de Julian Kowalec, scriitor polonez contemporan.

● Și nouăți în editurile poloneze: Copernic și sistemul heliocentric în cultura intelectuală poloneză pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea de Barbara Bienkowska; Dicționarul artiști-

lor polonezi și străini care au lucrat în Polonia (pictori, sculptori, graficieni) — operă colecțivă; Polonia și Ungaria înainte de al doilea război mondial de Maciej Koszminski; Invincibila armada de Jan Dobraczynski, cunoscut romancier polonez.

● LE MONDE (28 iul. a.c.) Un document despre negrii din Harlem, albumul East 100 th Street de Bruce Davidson, a obținut în acest an Marele premiu al festivalului de la Arles, festival menit să recompenseze cele mai bune cărți de fotografii. Un juriu prezidat de cunoscutul scriitor Michel Tournier a mai premiat cărțile: Le Journal d'un siècle de Jacques-Henri Lartigue și Storyville portraits de E. J. Belloc.

● LES NOUVELLES LITTÉRAIRES. În anul 1970 Louis Mirman, directorul colecției pentru tineret a editurii Hachette a lansat așa numita „operație, Auteurs en herbe“. Scopul urmărit: descoperirea și, respectiv, publicarea unor texte scrise de autori tineri pentru cititorii tineri. Tema aleasă: dragostea și gustul pentru natură. În urma unei selecții extrem de riguroase au fost reținute treisprezece texte ce urmează să fie publicate într-un volum sub titlul (înspiraț din Lamartine) Qui l'invente et qui t'aime. Autorii lor: șapte băieți și șapte fete între 16—19 ani. „Operația“ va continua și în acest an cu tema Aventură și prietenie.

● Dintr-un interviu (consemnat de Guy Le Clech) cu Pablo Neruda, actualmente ambasadorul guvernului chilian în Franța: „La început am fost un romantic. La douăzeci de ani am publicat Douăzeci de poeme de dragoste și un cîntec fără speranță... După războiul din Spania, oamenii au devenit înășii materia poeziei mele. Din această epocă datează Cîntecul general. Apoi am avut contracte politice cu masele. Adevorii trebuia să vorbesc și să-mi citesc poemele în fața unor analfabeți. Atunci am trecut la o poezie foarte simplă și chiar didactică... Pentru poet, respectul poporului este o datorie sacră...“

● Ultima carte a lui J.P. Sartre, Idiotul familiei, continuă să incite spiritele. Jean D'Ormesson, într-o cronică care nu se vrea deloc tolerantă, conchide: „În ciuda analizei profunde a atîtor texte de tinerete, nu cred că istoria literară are multe de învățat din ultima carte a lui Sartre. Și nici nu sînt sigur că imaginea lui Flaubert a fost modificată profund. Mă întreb dacă bătrînul Goncourt nu a spus mai mult în trei cuvinte decît Sartre în două mii de pagini: C'est un homme qui a eu quelque chose de tue sous lui“.

● (16 iul. a.c.) Se pare că nici producțiile anului 1971 n-au reușit să reabiliteze cinematografia vest-germană care trece în ultimul timp printr-o serioasă criză. O cronică notează: „Ea (cinematografia — n.n.) pare să dețină tristul record al filmelor porno. În anul 1970, o sută șazeci de filme produse, dintre care o mare parte «sexy», ca să nu spunem mai mult“.

● Teatrul Național din Paris va deveni un teatru internațional cu activitate permanentă. Finanțat prin contribuția națunilor și girat de Franța, el va începe să funcționeze din anul 1972 avîndu-l ca director pe cunoscutul om de teatru Jean Louis Barrault.

u.v.z.

Vasile Bogrea

(1881-1926)

Doi tineri cercetători din Cluj au avut buna idee să strângă o parte din scrierile istorico-filologice ale lui Vasile Bogrea, într-un volum apărut de curând. (Vasile Bogrea, **Pagini istorico-filologice**. Editie îngrijită... de Mircea Borcilă și Ion Măril, Cluj, 1971).

Bogrea face parte dintre savanții pentru care detaliul primează. Și e adevărat că nu există sinteză viabilă care să nu se sprijine pe o sumă de amănunte bine controlate.

Eruditiia lui era prodigioasă, și îmbrățișa atât cultura greco-latină, cât și epocile ulterioare, în special istoria și limba popoarelor din Europa de sud-est.

Lectura unei pagini de Bogrea e mereu întreruptă de note lămuritoare, din care unele nu au vreo legătură strânsă cu subiectul tratat, dar toate sînt pline de amănunte inedite, uneori pasionante. Curiozitatea lui nu avea limite, și îl vezi referindu-se la cine știe ce publicație rarismă, în care a știut să detecteze vreo informație inedită.

Era un admirator pasionat al lui N. Iorga, pînă la asemănarea aproape totală a slovei sale scrise cu a ilustrului istoric.

Nativ din județul Dorohoi, a profesat un timp la liceele din Piatra-Neamț și din Iași, fiind apoi numit la Universitatea din Cluj, nou creată, după reunirea Ardealului cu România.

Prin 1921, trecînd prin Cluj în drum spre Bistrița, unde îmi propuneam să cercetez arhiva Prefecturii, unde se păstrau documente românești de mare

Vara tîrzie a unui pictor

Sînt, pe la sfîrșitul apăsătoarelor veri ale Bucureștiului, cîteva rare zile de toamnă prematură, cînd canicula descrește brusc și aerul se limpezeste. Atunci cad primele frunze pe aleile parcurilor și pe bulevarde. Petele de soare de pe zidurile caselor, filtrate de coroanele teilor și de castanilor, sînt mai palide. Nu este însă toamnă adevărată, ireversibilă: fiindcă se întîmplă ca mercurul termometrului să urce din nou și atmosferă să redevină înăbușitoare. Niciodată parcurile Bucureștiului nu sînt mai frumoase decît în aceste zile, cînd natura se reîmprospătează dintr-un izvor necunoscut, înaintea declinului final. Nimic din promiscuitatea lui iulie, în Parcul Ioanid, în Grădina Icoanei, în Herăstrău...

Printr-o coincidență (există însă coincidențe?), am intrat, de curînd, într-una din aceste zile care nu se uită, în expoziția de pictură a lui G. Lazăr de la Biblioteca Universitară. Toată poezia delicată, fragilă, miraculoasă, a tîrziului de vară din parcurile și de pe străzile Bucureștiului, era acolo, intactă, pe pînă. Dar calmă și durabilă, spre deosebire de aceea reală care putea, în orice clipă, să piară.

Îmi lipsește aproape orice noțiune din limbajul de specialitate; las pe criticii de artă să spună ce ține de maniera impresionistă în peisajele lui G. Lazăr, care mi-au amintit de acelea ale lui Monet, Pissaro sau Renoir. Sau de pontillisti, dar cu mai multă naturalitate. Uimitor mi s-a părut să găsesc la venerabilul pictor, pe lângă o tehnică subtilă, o mare, inocentă a privirii. Frunzișul sălciilor, pașiștile de lângă lacuri, nisipul aleilor, petele albastre de cer, siluetele pîlpitoare de femei și de copii, băncile pentru rarii îndrăgostiți, gardurile de piatră, tramvaiele, casele ascunse între copaci, parcă părăsite în timpul somnului de după amiază, — toate sînt privite cu un ochi tandru și calm, fără vioioșie dar și fără tristețe. Viața, la G. Lazăr, e discretă și tăcută, copiii se joacă fără țipete, tramvaiele par încremenite în stații, ca și roabele femeilor care mătură aleile. Natura nu e exuberantă, ci pătrunsă de liniște, de taină. Lumina, difuză, strălucește în cite un petec verde-galben de pașiște, în roșul unei anemone sau în vioriul stins al unui umbrar, cernută prin coroanele bogate ca o ploaie colorată. Pescari singuratici pe malul lacului Tei. Necunoscuți, într-un peisaj deopotrivă indiferent și familiar. Atmosferă de așteptare. Reculegere pe o bancă din parcul Ioanid, în preajma toamnei definitive, cînd... Cum sînt versurile lui Argezi? „Copacul, darnic cu găteala lui, De sus își pierde foi de-argintărie, Căzînd în drumul orișicui, În suflul sau pe pâlărie“.

Nicolae MANOLESCU

Importanță pentru istoria limbii. m-am îndreptat în spre strada Nicolae Iorga (ce coincidență!), cu intenția de a-l vizita pe George Oprescu, pe atunci profesor la Universitatea locală.

Oprescu lipsea din Cluj. În schimb, m-a întîmpinat un bărbat puțintel la trup, o ființă firavă, cu o figură interesantă, umbrită de o barbă rară, cu ochi iscoditori, luminoși de inteligentă.

Era Vasile Bogrea. Conversația s-a înfiripat numaidecît, și am petrecut lungi momente de răă satisfacție intelectuală, ascultîndu-l.

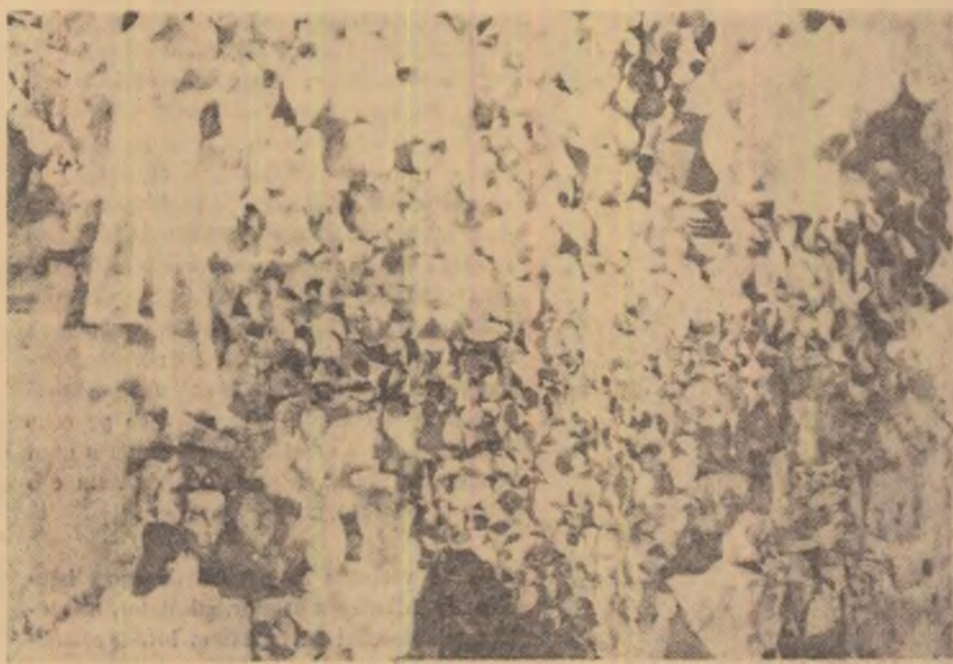
Numaidecît apropiat, fără nici o deformare profesională, de temut la un fost profesor de liceu, Bogrea se înfățișa ca un coleg domnic să-și împărtășească cunoștințele, fără nici o retenție.

Conversația lui nu era lipsită de spirituale ironii la adresa colegilor săi, și păstrează de la dînsul cîteva scrisori în care verva sa de polemist își dă liber curs.

Lectura paginilor salvate de la uitare de tinerii cercetători clujeni este deseori savuroasă și întotdeauna plină de învățăminte. Cultura noastră istorico-filologică înregistrează un real progres, prin punerea la îndemîna cititorului a unui adevărat tezaur de cunoștințe.

A trebuit ca o boală necruțătoare să doboare acest bărbat atît de înzestrat, la vîrsta de numai 45 de ani, întrerupînd în mod brutal o carieră de savant ce se arăta a fi deosebit de strălucită.

AI. ROSETTI

OCTAV GRIGORESCU: PRIMAVARA

Lecția de umanism a artistului

(Urmare din pag. I)

tiunea mea veritabilă. Ascultați *Oedip și mă veți înțelege mai bine!*. Într-un ziar din 1942, Enescu declara tot atît de limpede: „Am fost cel mai incîntat cînd în America am fost primit ca compozitor și în urmă cu violonist. Mi s-a acordat titlul de compozitor înainte de toate, ceea ce reprezintă pentru mine voluptatea supremă. S-a pus accentul pe ceea ce am luptat să ajung; compoziția este atît de completă, și are la îndemîna o orchestră întreagă ca mijloc de exprimare a tot ce formează frumusețea și plenitudinea vieții“.

Urmăresc cu mare emoție cercetările unor atenți și pasionați muzicologi și compozitori tineri, îndreptate spre luminarea importantei moșteniri enesciene în domeniul creației de cameră, simfonice, și de operă, și sînt convins că studiile lor, de o mare seriozitate, pregătesc apariția, nu peste mulți ani, o studiului sinteză ce ne va pune în lumină una dintre cele mai originale și mai profunde plăsmuri artistice a veacului. Dacă sînt nevoia unor atari precizări, aceasta este pentru a repara ce nu trebuie să mai așteptăm în privința apropierii și frecvenței tuturor lucrărilor lui Enescu, pe care, din fericire le avem înregistrate în interpretări de înaltă tinută. Să înfățișăm din mintea noastră ideea ineptă că Enescu s-ar fi rălăcit către sfîrșitul vieții sale în hățișurile artei pure, incifrîndu-și emoția și mesajul. Admirabil exemplu de consecvență artistică, creație enesciană e un model de dezvoltare organică a unei viziuni unitare, lipsită de compromisuri. Deschis și deosebit de sensibil la toate curerile artei contemporane lui, Enescu vădește un acut discernămint și o precuție excepțională, întemeiate pe concepția sa generală despre caracter și despre stil. Într-o măsură deosebită de spiritul; nu reține decît inovațiile în stare să-și exprime mai exact viziunea, să-și justifice vreau

artistică. Între *Simfonia în re minor* (de școală), compusă în 1895, sau cele două *Rapsodii române*, scrise în 1901, și ultimele sale lucrări — *Simfonia de cameră* sau peomul simfonic *Vox Maris*, timp deci de peste o jumătate de veac, concepția artistică a marelui compozitor o rămas în esență aceeași, intuiția și substanța viziunii despre viață și despre artă s-au păstrat calitativ identice. Aceeași pasiune pentru melosul și ritmica muzicii populare în mijlocul căruia s-a născut, același simț al armoniilor și al simetriilor, o dulcea, cerebrală melancolie înrădită cu cea a lui Eminescu, un fior al frazei amintind de Blaga, întotdeauna o gândire limpede și elevată, într-un cuvînt acel înefabil care își pune marca pe fiecare dintre opusuri, se dezvoltă încă de la primele scrieri, implinindu-se și amplificîndu-se miraculos în jurul unui nucleu originar de aur, rafinîndu-se și complicîndu-se de la o lucrare la alta. Creșterea și maturizarea nu operează deci în substanța creației, ci numai în deschiderea construcției ideatice, în argumentele ale frumuseții, în calitatea expresiei — adăosuri ale experienței, ale gândirii niciodată resemnate, revoluționare. În acest domeniu al aerului rarefiat, ambliozia virtuozului nu mai urmărește perfecțiunea formală și aplauzele sălilor în delir; artistul grav năzuiește să ajungă — așa cum singur mărturisise — nu atît la rezultate mari, ci la realizări sincere, calitate distinctivă a operelor durabile. Ori, sinceritatea este evidentă și în lucrările de început ale tumultuosului romantic, și în cele de maturitate, rod al unei elaborări îndelungi, răbdătoare. Admirabila lecție etică a operelor, uneori confundată cu ireproșabila sa activitate închinată ridicării poporului, trebuie înțeleasă urmîndu-se strădania lui consecventă de-a crea într-un stil românesc autentic. Este vorba deci nu de-a inova, ci de-a descoperi filonul adîncului. De la citatul din muzica populară, utilizat inițial, și pînă la reținerea sensului profund al acestei muzici, exprimat adesea — după chinuitoare căutări și

Cît de ciudat se naște o pasiune! Ca acele riuri subterane care-și au izvorul undeva departe, dar apoi călătoresc prin văgăuni neștiute sub pămînt, pentru ca să izbucnească deodată, cu apă multă, la suprafață, tot astfel o pasiune, ce răsară parcă dintr-o dată, își are, fără îndoială, sursa undeva într-o experiență îndepărtată. Imi amintesc o carte dintre primele lecturi, un roman de Jules Verne, *Prin Desertul de gheață*, istoria unui căpitan de corabie, obsedat al polului Nord, unul din acei eroi obstinați, exaltați, puțîn nebuni ai marelui povestitor. Eram subjugat. Eu insumi înaintam ca căpitanul Hatteras printr-un tînut prodigios, acela al marelui Nord, dar care, în același timp, era tărîmul fascinant al ficțiunii, al cuvîntului înscris într-o carte. Cartea mă învalua, mă posedă cum nu mă cuprinsese încă nimic în scurta mea viață de pînă atunci. Cartea îmi vorbea. Am avut cu toții mai mult ori mai puțîn limpede această revelație în copilărie, atunci cînd, deprinzîndu-ne cu titlul, am descoperit plăcerea lecturii: cartea ne vorbește. Cuvintele cărților pe care le citeam atunci, neînțelese uneori, rezistîndu-ne ca niște obiecte dure, impenetrabile, ne seduceau. O pasiune se naște în noi, o dată cu această seducție: pasiunea lecturii. „Mi-am început viața — spune un cărturar din secolul nostru, Jean Paul Sartre — așa cum, fără îndoială, o voi sfîrși; în mijlocul cărților“. A înțîlnit pentru întia oară cărțile în biblioteca bunicului său și venerase „aceste pietre înălțate“ pe cînd nu știa încă să citească. Niciodată natura nu i-a spus copilului Sartre ceea ce i-au spus cărțile. „Ele mi-au fost — va mărturisii mai tîrziu — păsările și cuiburile, animalele de casă, staulul și satul; biblioteca era lumea cuprinsă într-o oglindă“. Cînd o aude, pentru întia oară pe mama lui, care de atîtea ori îl încintase cu istorisirile ei, făcute cu viu grai, citînd din-

tr-o carte o poveste, copilul Sartre are revelația pe care am avut-o și noi: cartea vorbește.

Cartea este, într-adevăr, asemănătoare cu o ființă vie. Înțelegem relații de prietenie cu multe din cărțile pe care le-am citit, stimăm unele, iubim altele, un mic număr din ele, sau le detestăm. O carte nu poate fi niciodată indiferentă. Iar secarea poftei de a citi la un lector pînă atunci pasionat, e echivalentă cu o moarte a spiritului. Numai melancolia sfîrșitului, a unui *fin de siecle* îl putea face pe Mallarmé să exclame dezabuzat: „Carnea, vai, e tristă și cărțile-s citite“. Poetul mărturisește — cu orgolioasă amărăciune: „*J'ai lu tous les livres*“ — am citit toate cărțile. Toate cărțile. Este, oare, stare mai dezolantă decît aceea a epuzării poftei de a trăi, de a vedea, de a descoperii citînd? Cel care nu mai are nici o curiozitate, cel care crede că nici o carte nu-i mai poate spune nimic, că a epuzat toate cărțile, și adevărat, un om sfîrșit. După cum există, mai rar, intoxicații ai lecturii, maniaci ai paradisiului artificial al cărților, a căror lăcomie intemperantă îi face să abuzeze de universul livresc în care vād o evaziune posibilă, un soi de stupefiant.

Arta de a citi e la antipozii extremismului acestor fanatici ai cărții, ca și al plictisului grav al celor care cred că au citit totul. Niciodată poate, ca în zilele noastre, n-a fost mai multă nevoie de o asemenea artă — dobîndită prin exercițiu pasionat — de o artă a lecturii. Sîntem într-un secol care a înmulțit posibilitățile de comunicare între oameni, de exprimare și transmitere a ideilor, a informațiilor. Mijloacele audio-vizuale — radio, televiziune, cinematografie — au pătruns în școli, în casele fiecăruia dintre noi. Pasiunea imaginii, a sunetului își dispută întietatea în viața omului modern cu aceea a cărții. Dar, după cum cinematografia n-a ucis teatrul, după cum televiziunea n-a eliminat cinematografia, tot astfel tehnicile audio-vizuale de comunicare nu vor elimina lectura. Specializarea disciplinelor moderne, cantitatea enormă a datelor din anumite sectoare ori domenii ale științei pretind desigur o lectură organizată, pretînd intervenția mijloacelor de cumulare, prelucrare și transmitere tehnică a informației, prin intervenția ciberneticii. Dar lectura — pasionații ei o știu atît de bine! — nu este pur informațională. Nu citim doar pentru a dobîndi anumite cunoștințe. Citim — chiar și unele tratate științifice și, cu atît mai mult operele literare, filosofice — citim tot astfel după cum trăim: cu participarea întregii noastre făpturi, cu gîndurile, cu sensibilitatea, cu temperamentul, cu caracterul nostru.

Un inventator fantast din secolul al XVI-lea, Athanasius Kircher, a proiectat o utopică „mașină de citit“. Cititul însă nu este o operație mecanică lipsită de participarea cititorului. Privind într-o veche gravură a aparatului bizar al lui Kircher, cu roțile și lanțurile lui, zîmbești fără să vrei. Cit de inutil complicată e toată această tehnică pe care un simplu gest al scoaterii unei cărți din raft o suplinește. Nu ne rămîne — pasionați ai cititului — decît să deschidem cartea. Și cartea vorbește.

Nicolae BALOTĂ

CUVÎNTUL CITITORILOR

Cartea copiilor

Cred că rubrica dumneavoastră deschisă pentru cititori, privește și alte probleme decît celea legate strict de literatură. Eu as vrea să mă refer la măsura în care există sau nu există o preocupare pentru arta realizată de copii. Sînt învățătoare la clasa a IV-a și în școala noastră există o activitate foarte dezvoltată în ceea ce privește aptitudinile libere ale copiilor. Am înfățișat cercuri pe ramuri de creștite, literatură, dansuri, folclor și bineînțeles un cerc de desen și de modelaj. Am organizat adeseori în școală expoziții ale elevilor și s-au organizat și la nivel de oras. Unele exponate erau foarte reușite. Într-o excursie la București am vizionat și expoziția națională de desene ale copiilor și am rămas profund impresionată de sensibilitatea și fantezia bogată pe care desenele expuse o prezentau. Cred că se poate chiar vorbi de o bună tradiție a expozițiilor școlare în țară la noi, dar mai cred că această mișcare deja existentă se poate încă dezvolta și supraviețui. E de mirare, de pildă, de ce editurile în măsură să la o asemenea hotărîre n-au avut încă inițiativa de a scoate albume de artă cu desene și mulaje realizate de copii. Cred că s-ar bucura de mare succes atît în țară cît și peste hotare. Copilăria este o lume a neprevăzutului, oriet jor ar conține în ele desenele realizate de copii, ele vor încînta și vor fermace întotdeauna pe oamenii mari. Vreau să spun că de pe urma unor asemenea albume ar trage profit în primul

rînd cel maturi. Cred că ele s-ar vinde foarte bine și editurile n-ar rămîne în pierdere. Iar pentru noi, cel care lucrăm în domeniul învățămîntului, albumele acestea ar reprezenta și un material didactic plin de inedit.

Sofia LUPAN,
învățătoare, Brașov

Cum se reeditează clasicii?

Sînt o cititoare pasionată a literaturii lui Mihail Sadoveanu. Printr-o împrejurare fericită am reușit să-mi procur editia de opere scosă în 1957 sub îngrijirea autorului. Îmi lipsește totuși cîteva volume pe care n-au reușit să le găsească nici la librărie, nici în anticariat. Am urmărit cu atenție tot ce s-a editat nou din Sadoveanu dar nici o ediție definitivă n-a apărut pe piață din 1957 și pînă acum. Au apărut cărți separate, adevărat, foarte frumoase tipărite, cu o grafică de carte atrăgătoare, aproape toate editurile noastre au scos cite ceva din Sadoveanu.

Nu am o pregătire literară de specialitate dar sînt o cititoare consecventă a literaturii române clasice. Mie mi se pare cu ios că una la ora actuală în librăriele din Capitală nu există în permanență ediții complete de scriitori români. Nu mă refer numai la Sadoveanu. Pentru Ion Creangă sau Ion Luca Caragiale există în librărie într-o ediție satisfăcătoare? Și chiar atunci

cînd se scoate cite o serie completă — Argezi, de pildă, cred că este ceva mai bună ediție definitivă a unui scriitor român — care tirajul este satisfăcător? M-am uitat la firajul în care a fost scos Sadoveanu în anul 1957. Oare în țara noastră să fie numai dotătoarea de mi de amatori ai literaturii lui Sadoveanu? Cît timp trebuie să aștepte un amator de literatură pentru ca în biblioteca lui să existe dacă nu toți, măcar scriitorii cei mai importanți? Cred că o literatură nu se citește pe porțiuni, ci trebuie să existe o privire de ansamblu asupra ei. Cred că inițiativa revistei „Luceafărul“ de a da cuvîntul și cititorilor în privința literaturii noastre este foarte bine venită. În ce mă privește, am speranța că dacă o să serie mai multă lume despre faptul că în librăriele noastre nu există ediții definitive ale clasicii români și că tirajele, atunci cînd există, sînt cu totul nesatisfăcătoare, în cele din urmă, și în biblioteca personală vom avea toți scriitorii români, așa cum sînt trecuți în istoriile literare: de la eroniciari pînă la scriitorii de astăzi.

Maria CRISTEA,
cooperatoare, București

Traducerile

Librăriile cuprind în rafturile lor un număr destul de mare de cărți traduse din limba italiană, și probabil, numărul acestora va crește.

Olga ROMAN
studentă

Vioara lui Einstein

Henry Coandă

despre inteligența tehnică și inteligența artistică

— Am vizitat de curind casa-muzeu Coandă, din B-dul Ana Ipătescu. Vizita mea se datora recente înființării, din inițiativa marelui savant, a unui institut denumit „Creația tehnică și științifică românească”. Discuția a debutat cu încercarea de a delimita inteligența tehnică de aceea artistică.

— Punctul meu de vedere este puțin diferit — răspunde savantul Henry Coandă. Pentru mine orice creație a creierului este într-adevăr inteligentă. Fie ca în orice domeniu: artă, tehnică aparentă, orice formă. Nu fac nici o diferență între acel care mă poate emoționa, fie că este pictor, fie că este muzicant, fie că este intelectual. Înainte de a admira o lucrare făcută de cineva, eu admir creierul care i-a dat naștere, pentru că, pentru mine, lucrul cel mai extraordinar este celula din creier. Vezi, pentru mine, este un lucru așa de extraordinar, cind mă gândesc, văzând zecile de mii de nebuloze pe care le cunoaștem, văzând ca una din ele — poate cea mai mică — are un braț numit Calea Lactee și că în această imensitate de numere există o stea, poate cea mai mică din toate, căreia i se zice Soarele, și că în jurul acestui soare se învârtesc un infinit atit de mic căruia i se zice Pământul și pe acest pământ există cineva atit de mic încit nici nu și-ar fi închipuit cineva și acest infinit mic este Omul și că în acest om există 15 miliarde de celule în creier și că aceste celule, acest lucru e capabil să înțeleagă, să vadă și să priceapă și să aibă evoluția pe care o avem noi, găsesc că omul e ceva extraordinar de mare și admir inteligența lui, care îi dă posibilitatea de a trăi.

— Voiam să întreb care e părerea dv. în ceea ce privește inteligența tehnică, deosebită de aceea artistică.

— Nu sint de aceeași părere. Felul acesta de separație între mașini, aplicații tehnice și artă, din punctul de vedere al inteligenței nu îl socotesc exact. Pentru mine inteligența artistică e la fel cu cea tehnică. Fie că e vorba de dans sau de muzică, pentru mine e la fel, ele sint o creație a creierului.

— Evident, dar cu un domeniu special de aplicație.

— Arta se transmite și ea, poate nu din tată în fiu, dar prin mediul în care trăiești. Odată simți că ai trecut sau că ești în mediul romantic. Mediul este un fel de acțiune asupra întregii mase. Există, poate, o ereditate tehnică, dar nu e cert. Am asistat în viața mea la multe fenomene și unul care m-a frapat enorm de mult este tendința marilor tehnicieni de a căuta un soi de destindere în artă, mai ales în arta picturii, de forță, expresivă. De exemplu Einstein. Eu am urmărit toate talentele recunoscute, dar nici unul nu m-a impresionat ca vioara la care cânta Einstein. Prin urmare, el era născut ca să fie artist. Ori, acest fenomen, e un mod de manifestare a inteligenței, pentru că nu poți să spui că Einstein n-a fost un om extrem de inteligent. Cu toții, știu, nu? Că marele inginer Leonardo da Vinci era pictor. Sau sculpturile lui Fidias... Și desigur că Fidias a învățat sculptura urmind pe Arhimede, care apurent nu are nici o legătură cu sculptura. Și așa mai departe. Cind ne ducem spre inteligența Indiei găsim multe tradiții. Indienii făceau muzică, dar ei se ocupau și cu fabricarea bronzului. Realitățile fizice sint forme de inteligență.

— Știu că și în dumneavoastră coexistă artistul cu inventatorul, cu omul de știință...

— Da. Am făcut violoncelul mai întâi, dar

am fost și sculptor. La Rodin. Am lucrat la Brâncuși, cu prietenul meu Jalea, eram împreună în același timp și nu sint, aceștia, oameni de mică anvergură. Am lucrat cu ei și era să rămân sculptor. Și violoncelul era pentru mine un lucru enorm de important, pină mi-am rupt brațul, și, vezi, e rupt de aceea și nu mă pot servi de el.

— Vorbeam împreună cu un prieten, că v-ați devansat epoca din punctul de vedere al tehnologiei, cu 20—30 de ani, prin invențiile pe care le-ați făcut...

— Acum să-ți spun ce se întâmplă. Din punct de vedere bărbătesc noi avem un complex de inferioritate față de femei. Orice facem nu scoatem din corpul nostru un element care să fie viață; facerea de copii. Și atunci, pentru a acoperi acest complex de inferioritate, ne aplecăm asupra materiei și căutăm, prin toate mijloacele, să-i dăm o formă de viață, mecanică sau artistică. Vezi: sint foarte puține femei capabile să rivalizeze cu concepția bărbătească, dar cind ai ajuns la un anumit punct, la o răscruce, ai nevoie de un ajutor, de ceva care să te propulseze. S-o luăm, de pildă, pe madam Curie. Pierre Curie a lucrat toată viața conceptuală să găsească ceea ce el simțea: existența unui corp. Dar nu știa. În ultimul moment a venit Marie Curie, care nu era altceva decit un chimist de mare calitate. Ea nu era vizionară, nu vedea, nu avea nevoie de aceasta, dar a adus exactitatea. Asta este.

— Răspunzându-mi metaforic ați ocolit într-un fel răspunsul la întrebarea mea. Cititorul de reviste, grăbit cel mai adesea, citește mai greu în spatele rindurilor...

— Eu visez să ia obiceiul să citească.

citește ceea ce spun să stăie un moment pe loc și să gîndească.

— Într-un fel asta e o ambiție a omului de știință și a artistului. Bănuiesc că înființarea acestui „Institut al inteligenței românești” urmărește și un asemenea scop.

— Institutul a fost creat de curind. I s-a dat numele „Creația tehnică și științifică românească”. Aș fi dorit să adaug denumirea de „gîndirea românească”. Gîndirea în general Sint convins că am trecut pe lângă invenții, manifestări ale inteligenței, enorm de multe, care nu au fost fructificate fiindcă au fost judecate de unii care au spus că sint o nebunie. Închipuți-vă că acum 170 de ani un tip ar fi venit și ar fi spus: „Eu, cu o bucată de fier pe care o trec prin fața unui fir de aramă, am să dau lumină, curent mașinilor ca să meargă”. S-ar fi spus că e nebun. Cind Nicolae Tesla, bănațeanul, a creat primele mașini pentru curent alternativ, lucrul a fost fenomenal. Astăzi, toată lumea vede curentul alternativ ca pe ceva simplu, dar e o creație a unui om și a unui român din Banat, Nicolae Tesla. Asta e o mare inteligență, nu?

— Se vorbește în general de epoci istorice, de înflorire a artelor, științelor, a inteligenței. Socotiți că ne aflăm într-o asemenea epocă?

— Cred că sintem în plin început. Există știința, și în același timp masa se pune în mișcare. Ca ingineriei un creion și hîrtie și scrii. Și cauți să înțelegi, să vezi. Și cind am spus „înțelegi”, deja cuvîntul a înțeles înseamnă inteligență și stai și te gîndești că ai o masă careia trebuie să-i dai o energie pentru mișcare. Îți trebuie mult. Si atunci calculezi ce efort îți trebuie. Si vezi unde găsești acest efort, prin ce transformare.

Actualmente, sub influența motorului cu explozie, ai certitudinea că muzica este mai mult ritmică pentru că totul a devenit sacadat. Dar, să luăm acum o... cum să spun... o altă branșă a artei: arhitectura. Din cauza acestui motor, care implică viteza de deplasare, un punct a devenit o linie și construcțiile noi sint toate așa: în linie numai, sint eliptice, pentru că s-a introdus viteza. Și așa se face că te duci la școală și ascuți un copil, și-i spui: „Uite, treci la tablă și scrie o linie AB”. Copilul scrie A, linia AB, deja

a introdus timpul. Dacă n-ar fi simțit timpul l-ar fi pus pe B deasupra lui A.

— Un artist sigur că lucrează cu materia, cu concretul, dar el tinde, astăzi și nu numai astăzi, să exprime lucruri cu înțeles generalizator.

— Da, sigur. Dar, totuși. Cind are materia în mîna reacțiunile lui sint diferite. Cind ești artist pur și simplu spui celuilalt ceva. Și aceasta pentru că vibrezi mai mult decit altul pentru această materie. Un tip ca Brâncuși cind ia o bucată de lemn și o polizează, și o lucrează, bucată de lemn s-a transformat pentru el și pentru cei care sint. El, prin urmare, în acel moment, e abstract, vede universul printr-o bucată de lemn.

Cind iei o materie nouă, de exemplu un izotop, care este în fond, din punct de vedere chimic, foarte rar, dar care are însușiri particulare ești deodată sezisat. Ai, să zicem, această apă despre care știi că e compusă din cinci tipuri de izotopi de hidrogen și trei tipuri de izotopi de oxigen și, la un moment dat, aceștia nu sint exact puși în balanță, în echilibru. Și atunci, te uiți la un fulg de zăpadă, de exemplu, care la analiză e întotdeauna H₂O.

Dar care H și care O? Există o mulțime, miliarde de posibilități ca să ajungi tot la H₂O, dar din punct de vedere fizic s-au așezat altfel elementele și vezi atunci zăpada din America completamente diferită de cea din Europa, din Africa. În muzeul meu am vreo 1500 de fotografii de fulgi de zăpadă și fiecare zonă geografică, fiecare țară aproape, se caracterizează printr-o cristalizare specifică pe care n-o găsești în altă parte. E formidabil. Și, în lucrarea pe care o fac acum, revin la chestiunea apei, care pentru mine e ceva extraordinar. Cind, te gîndești că orice combinație chimică cu doi atomi de hidrogen trebuie să fie gazoasă și vezi că apa e lichidă nu și se pare formidabil?

— Aplicațiile practice ale acestei observații cred că pot fi extrem de importante...

— Sigur. O să începem să ardem apa în loc de combustibil. N-o să mai poluăm aerul în felul acesta. Și mai iute decit credem.

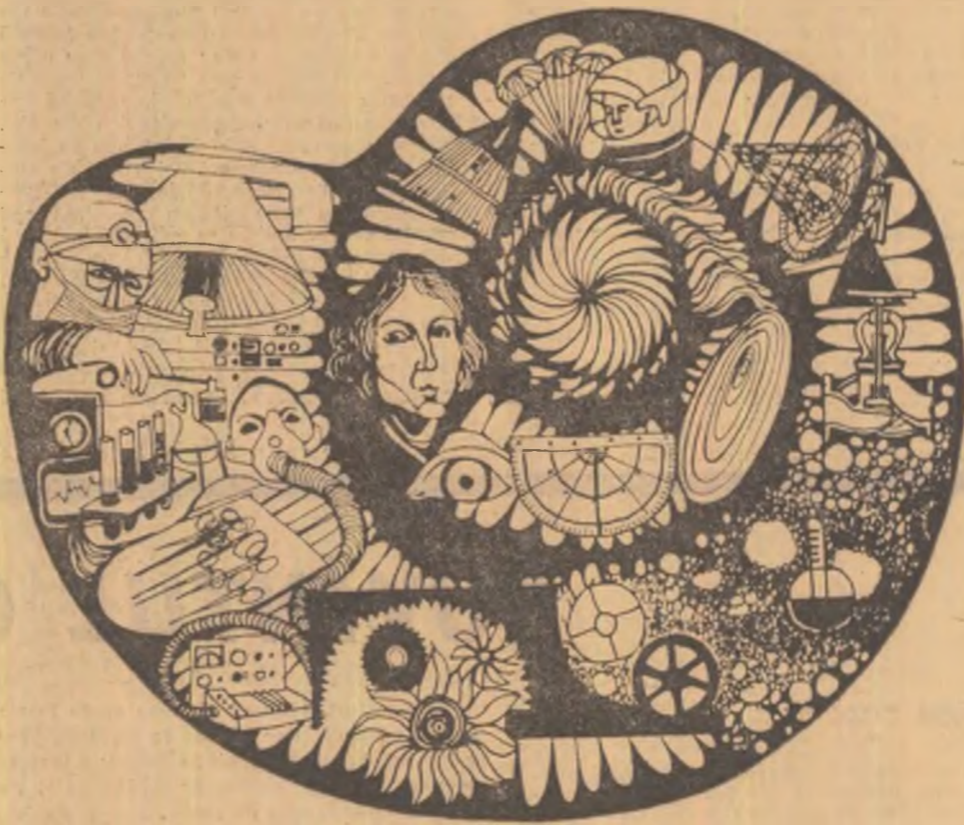
— Care este principiul studiului dumneavoastră?

— Consider apa ca pe un lucru anormal. Sau apa este normală și toate corpurile ceelealte sint anormale sau apa este anormală față de celelalte corpuri. Cind vezi că toate corpurile își micșorează volumul cind se răcesc și numai apa și-l mărește, cum să nu remarci anomalia? Sau viscozitatea, care scade în cazul apei prin comprimare. La celelalte corpuri se întâmplă invers.

Trebuie să-ți spun că am găsit multe lucruri noi care, în cartea pe care o voi publica, vor fi deajuns de interesante. Oamenii o să-și dea seama că atunci cind am spus că sintem un accident avatic am știut ce spun. Și găsec că noi avem o mare cantitate de apă, în jurul nostru dar n-avem dreptul să ne batem joc de apă. Poluarea apei e ceva îngrozitor.

Dumneata ști că prietenul meu Cousteau a făcut în ultimii 4—5 ani o măsurătoare asupra faunei în apă și a văzut că fauna în apă a scăzut cu 40 la sută? Mor peștii și nu se reproduc. De ce? Pentru că le distrugem posibilitatea de a mina. Ei se hrănesc cu infinite mici care plutesc în apă. O să trecem această perioadă dar ea se anunță a fi foarte grea.

Interviu luat de Ion DRĂGANOIU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănelușcu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție
Constantin Toiu

L

REDACȚIA:

București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 41 51 54; 42 16 10

ADMINISTRAȚIA:

Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE:

3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA ȘCINTEII”

Prezentarea grafică: Mircea Popescu

Paginător: Nicolae Ion